

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Oikeusjärjestelmää tutuksi koululaisille Case: Helsingin käräjäoikeuden esittelyvideo

Holmberg Heidi
Nielikäinen Elli-Noora

2011 Hyvinkää

Laurea ammattikorkeakoulu

Hyvinkää

Oikeusjärjestelmää tutuksi koululaisille

Case: Helsingin käräjäoikeuden esittelyvideo

Heidi Holmberg ja Elli-
Noora Nielikäinen
Liiketalous
Opinnäytetyö
toukokuu 2011

Heidi Holmberg ja Elli-Noora Nielikäinen

Oikeusjärjestelmää tutuksi koululaisille Case: Helsingin käräjäoikeuden esittelyvideo

Vuosi

2011

Sivumäärä 56

Opinnäytetyömme tarkoitus on toteuttaa sujuvasti koululaisten vierailut Helsingin käräjäoikeuteen. Tämän vuoksi suunnittelimme ja toteutimme yhdessä Helsingin tekniikan alan oppilaitoksen Heltechin opiskelijoiden kanssa esittelyvideon Helsingin käräjäoikeudesta.

Helsingin käräjäoikeudessa käy viikoittain useita koululaisryhmiä tutustumassa käräjäoikeuden toimintaan ja oikeusjärjestelmään. Tällöin heille kerrotaan lyhyesti oikeusjärjestelmästä, siitä mitä käräjäoikeudessa tehdään sekä selitetään lyhyesti, kuinka oikeudenkäynti etenee. Helsingin käräjäoikeudessa on myös joskus pohdittu esittelyvideon tekemistä helpottamaan vierailujen järjestämistä. Esittelyvideosta saimme aiheen opinnäytetyöllemme ja sen avulla helpotamme erityisesti Helsingin käräjäoikeuden sihteerin työtä, sillä tähän asti hän on pitänyt jokaiselle koululaisryhmälle esittelykierroksen. Videon tarkoitus onkin, että koululaiset voivat katsoa sen koulussa ennen, kuin he tulevat seuraamaan istuntoja käräjäoikeuteen.

Työssämme on kaksi osiota, video ja kirjallinen työ, jotka linkittyvät toisiinsa. Olemmeideoineet videon sisällön yhteistyössä Helsingin käräjäoikeuden ja Helsingin tekniikan alan oppilaitoksen Heltechin opiskelijoista koostuvan kuvausryhmän kanssa. Videolla näytetään kuvitteellisia oikeustapauksia, esitellään henkilöt istuntosalissa oikeudenkäynnin aikana sekä kerrotaan yleistä tietoa Helsingin käräjäoikeuden toiminnasta ja siitä, mitä vierailijoiden tulee ottaa huomioon, kun he tulevat seuraamaan istuntoja. Videon aiheiksi on valittu oikeudellisia perusasioita, joiden kanssa kuka tahansa voi joutua tekemisiin, esimerkiksi avioero ja summaarinen riita-asia. Oikeudellista teoriaa havainnollistetaan videolla erityisesti nuoria kiinnostavin esimerkein ja kerromme myös pääpiirteittäin suomalaisesta oikeusjärjestelmästä.

Asiasanat: käräjäoikeus, prosessioikeus, esittelyvideo, käräjäoikeuden viestintä

Heidi Holmberg and Elli-Noora Nielikäinen

The Finnish Legal System as Explained for Schoolchildren Case: The District Court of Helsinki presentation video

Year

2011

Pages 56

The purpose of our thesis is to carry out smoothly visits of school groups to the District Court of Helsinki. This is why we planned and created a presentation video about the District Court of Helsinki in co-operation with Helsinki City College of Technology.

Every week, several school groups visit the District Court of Helsinki. During these visits, the groups listen to a brief presentation of the Finnish legal system and court functions. In addition, they get a short explanation of how a court case proceeds. In the District Court of Helsinki, making a video presentation, which could be of use when arranging the visits, has been under discussion. The basis of our thesis is this presentation video, and by making the video, we are going to help the Secretary of the District Court, in her work. The purpose of the video is that the pupils will watch it at school before they come to visit the District Court.

Our thesis has two parts: a documentary video and a written part, and these parts are connected to each other. We have planned the content of the video together with the District Court of Helsinki and a filming crew from the Helsinki City College of Technology. In the video, we show imaginary court cases, introduce the persons present in the court, tell general information about the District Court of Helsinki and give advice on what to take into account when visiting the courthouse. We chose to give information about basic legal matters that everyone can encounter in their lives, such as divorce and undisputed civil cases. In the video, legal theory is demonstrated by examples that are of interest to young people.

Keywords: district court, procedural law, video presentation

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Yleistä Suomen oikeusjärjestelmästä ja tuomioistuimista.....	6
1.2	Käräjäoikeuksien toiminnasta ja sen henkilöstöstä	7
2	Viestinnän teoriaa	9
2.1	Käräjäoikeuden viestintä	10
2.2	Sidosryhmäviestintä	11
2.3	Ulkoinen viestintä ja sen keinot	12
2.4	Sisäinen viestintä.....	13
2.5	Oikeuslaitos ja media.....	14
3	Oikeudellinen teoria.....	16
3.1	Riita-asiat.....	16
3.1.1	Riita-asian eteneminen.....	17
3.1.2	Summaarinen menettely	20
3.2	Hakemusasiat	20
3.2.1	Hakemusasian eteneminen	21
3.2.2	Avioero	21
3.3	Rikosoikeus	22
3.3.1	Esitutkinta	23
3.3.2	Syyteharkinta	24
3.3.3	Oikeusprosessi rikosasioissa	25
3.4	Oikeussalin henkilöt	27
3.4.1	Tuomari	27
3.4.2	Käräjäsihteeri	27
3.4.3	Todistaja	28
3.4.4	Virallinen syyttäjä.....	28
3.4.5	Asianomistaja	29
3.4.6	Syytetty	30
3.4.7	Lautamiehet.....	31
3.4.8	Oikeudellinen avustaja	32
3.4.9	Tulkki	32
3.5	Sovittelu	33
4	Projektisuunnitelma	33
4.1	Kuvakäsikirjoitus	34
4.2	Videointi	35
5	Pohdinta ja yhteenveto	37
	Lähteet	39

1 Johdanto

Halusimme tehdä opinnäytetyömme aiheesta, joka jollakin tavalla liittyisi käräjäoikeuksien toimintaan, sillä olimme molemmat suorittamassa oikeudelliseen osaamiseen kuuluvaa harjoitteluumme käräjäoikeuksissa. Tiesimme, että Helsingin käräjäoikeudessa käy paljon koululaisryhmiä tutustumassa käräjäoikeuden toimintaan ja samalla he käyvät seuraamassa istuntoja. Vierailut on toteutettu käräjäoikeudessa siten, että käräjäoikeuden sihteeri esittelee koululaisille lyhyesti käräjäoikeuden toimintaa ja kertoo pääpiirteittäin tulevan istunnon etenemisestä. Tämä vie aina käräjäoikeuden sihteerin työpanoksen ja tiesimmekin, että käräjäoikeudessa oli suunniteltu, että esittelyvideon toteuttaminen annettaisiin oikeustradenomiopiskelijoille opinnäytetyön aiheeksi.

Aihe tuntui meistä kiinnostavalta ja sopivan haastavalta ja päätimmekin toteuttaa videon opinnäytetyönämme, mikäli kukaan muu ei olisi ehtinyt ensin. Otimme yhteyttä käräjäoikeuden sihteeriin Marja-Leena Tuormaahan ja keskustelimme aluksi hänen kanssaan videon toteuttamisesta. Myös tapaamisessa Tuorman, hallintopäällikkö Matti Palojärven ja talouspäällikkö Henri Huhtisen kanssa neuvottelimme videon toteuttamisesta. Alusta asti oli selvää, ettemme kuvaisi videota itse, vaan hankkisimme siihen yhteistyökumppaniksi kyseisen alan opiskelijoita. Videon kuvausryhmäksi saimme Helsingin tekniikan alan oppilaitoksen Heltechin opiskelijoita Sampo Laineen johdolla.

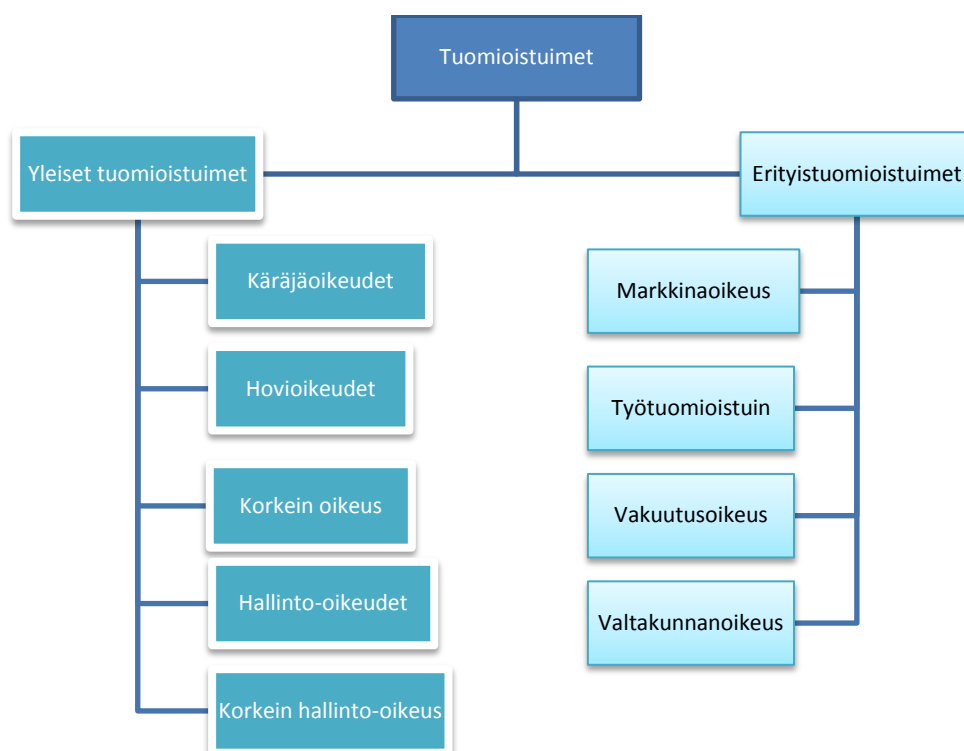
Etenimme siten, että kirjoitimme erikseen opinnäytetyön kirjallista osuutta ja videon käsikirjoitusta. Oli tärkeää saada videon käsikirjoitus valmiiksi ja tarkastettavaksi Helsingin käräjäoikeuteen, jotta kuvaukset pääsisivät etenemään ja sitä kautta saisimme myös kirjoitettua työmme kirjallista osuutta. Halusimme säilyttää videon pituuden noin 15 minuutissa, ja siksi keskityimme niin videolla kuin kirjallisessakin työssämme esittelemään vain pääpiirteet Suomen oikeusjärjestelmästä.

1.1 Yleistä Suomen oikeusjärjestelmästä ja tuomioistuimista

Suomessa on käytössä niin sanottu vallan kolmijako-oppi, joka tarkoittaa sitä, että lainsäädäntövalta, tuomiovalta ja toimeenpanovalta ovat eriytetty. Suomessa lainsäädäntövaltaa käyttää pääasiassa eduskunta, toimeenpanovaltaa valtioneuvosto ja sen alaiset viranomaiset sekä tuomiovaltaa riippumattomat tuomioistuimet. (Havansi 2007, 29). Vallan kolmijako-oppi opetetaan koululaisille jo yläasteen oppitunneilla, joten videolla esitellään se vain lyhyesti taustatietona.

Videolla halusimme havainnollistaa yleisten ja erityistuomioistuinten eron kaavion avulla (kuva 1). Luottelemme yleiset ja erityiset tuomioistuimet sekä kerromme niiden erityispiirteistä

ja selitämme miten ne eroavat toisistaan. Videolla keskitymme kertomaan käräjäoikeuden toiminnasta ja sen henkilöstöstä.

KUVA 1: Tuomioistuimet (Havansi 2007, 29-34)

1.2 Käräjäoikeuksien toiminnasta ja sen henkilöstöstä

Yksi tai useampi kunta muodostavat käräjäoikeuden tuomiopiirin ja tuomiopiirien koot vaihtelevat suuresti. Käräjäoikeus on päällikkövirasto, jossa laamanni ratkaisee hallinto- ja talousasiat. (Virolainen & Pöntinen 2004, 484-485). Käräjäoikeus on ensimmäisen asteen tuomioistuin useimmissa asioissa. Suurimmat käräjäoikeudet ovat jakautuneet kahteen tai useampaan osastoon. Yleisin kokoonpano niin riita- kuin rikosasioissa on yhden tuomarin kokoonpano. Rikoksen tekopaikka sääntelee sen, missä käräjäoikeudessa rikos käsitellään. (Havansi 2007,144).

Käräjäoikeudet ratkaisevat riita-, rikos- ja hakemusasioita. Riita-asiat voivat liittyä esimerkiksi vahingonkorvaukseen, kaupan purkuun tai perintöriitaan. Riita-asioissa on kyse yksityisten ihmisten tai yhteisöjen, kuten esimerkiksi yhdistysten tai säätiöiden erimielisyyksien ratkaisemisesta puolueettomassa tuomioistuimessa. Rikosoikeudellinen asia voi olla esimerkiksi näpistys, rattijuopumus tai pahoinpitely. (Havansi 2007, 11-12). Hakemusasiat liittyvät läheisesti ihmisten elämään. Niistä perheoikeudellisia hakemusasioita ovat muun muassa avioero

sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsittelevät asiat. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, 10).

Tuomioistuinten tulee olla riippumattomia, puolueettomia sekä niiden tulee olla perustettu lain mukaisesti. Menettelyn tulee olla yksityistä kansalaista kohtaan rehellistä ja oikeudenmukaista. Pääsääntöisesti prosessi on julkista ja tuomio tulee julistaa julkisesti. Tuomioistuinten tutkinnan tulee tapahtua kohtuullisen ajan kuluessa. Nämä vaatimukset koskevat sekä riita- että rikosprosessia. (Jokela 2008, 30).

Käräjäoikeuksissa käsitellään riita- ja rikosasioita, hakemusasioita, turvaamistoimia, pakkokeinoasioita sekä velkajärjestely- ja yrityssaneerausasioita. Käräjäoikeuden tehtäviin kuuluvat myös avioliittoon vihkimiset sekä parisuhteiden rekisteröimiset. Vuonna 2009 kaikkiin Suomen käräjäoikeuksiin saapui noin 66 000 rikosasiaa, joista Helsingin käräjäoikeuteen saapui noin 14 prosenttia. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, 12). Suomen käräjäoikeuksiin saapuneista laajoista riita-asioista Helsingin käräjäoikeus käsitteli noin 25 prosenttia. Kaikki Suomen patenti- ja tavaramerkkiasiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Useat monimutkaiset yhteisöoikeudelliset riita-asiat käsitellään juuri Helsingin käräjäoikeudessa, sillä useimpien suurten yritysten ja pankkien pääkonttorit sijaitsevat Helsingissä. Myös monissa yksityisoikeudellisissa sopimuksissa oikeuspaikaksi on riitaisuuksien varalta sovittu Helsingin käräjäoikeus. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, 13).

Helsingin käräjäoikeus on Suomen suurin alioikeus, joka antaa oikeusturvaa yli 580 000 helsinkiläisille sekä tuhansille yrityksille ja yhteisöille. Suomessa on vuoden 2010 alusta 27 käräjäoikeutta. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, 12). Vuonna 2009 Helsingin käräjäoikeudessa työskenteli vakinaisissa viroissa laamanni, 78 käräjätuomaria, 171 kansliahenkilökuntaan kuuluvaa ja 54 haastemiestä. Lisäksi Helsingin käräjäoikeudessa työskentelee määräaikaisissa viroissa käräjätuomareita, kansliahenkilökuntaan kuuluvia sekä haastemiehiä. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, 18).

Käräjäoikeuden päällikkönä toimii laamanni. Hänen tehtävänä on pitää huoli siitä, että käräjäoikeus toteuttaa toiminta-ajatuksensa mukaiset tehtävät. Käräjäoikeus on päällikkövirasto ja tämä tarkoittaa sitä, että laamanni päättää suuren osan hallintoasioista yksin hallintojohtajan tai muun virkamiehen valmistelusta. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, 18).

Laamannin tehtäviin kuuluu valvoa lain yhdenmukaista soveltamista sekä pitää huolta, siitä että asiat käsitellään huolellisesti ja nopeasti. Käräjäoikeuden toimistohenkilöstön nimittäminen kuuluu laamannin tehtäviin. Näitä virkamiehiä ovat muun muassa kärjäsihteerit, haastemiehet ja osastosihteerit. (Virolainen & Pölönen 2004, 489).

Laamannin ja kärjätuomarit nimittää tasavallan presidentti. Kärjätuomarit ovat koulutukseltaan oikeustieteen kandidaatteja tai maistereita. Lisäksi heiltä vaaditaan tehtävän hoitamiseen riittävä taito ja kokemusta kärjätuomarin tehtävän hoitamisesta. Kärjätuomarit ratkaisevat riita- ja rikosasioita sekä riitaisia hakemusasioita. (Havansi 2007, 45-46).

Kärjäviskaalit ovat kahden vuoden määräaikaisia virkamiehiä. Kärjäviskaali on tuomarin uralle tähtäävä henkilö, joka on tuomioistuinharjoittelunsa jälkeen toiminut tuomiolaitoksen eri tehtävissä. Kärjäviskaali voi käsitellä kaikkia niitä asioita, joita laamanni voi määrätä notaarin käsittelemään. Kärjäviskaalit käsittelevät vähäisempiä riita-, rikos- ja hakemusasioita sekä toimivat oikeudenkäynnissä jäseninä täysilukuisessa kokoonpanossa. (Helsingin kärjäoikeuden vuosikertomus 2009, 19).

Notaari on henkilö, joka on suorittanut oikeustieteellisen loppututkinnon ja on tullut kärjäoikeuteen suorittamaan vuoden ajaksi tuomioistuinharjoittelua (Havansi 2007, 44). Vuoden aikana notaarit kiertävät eri osastoilla eri tehtävissä ja ratkaisevat itse riita-, rikos- ja hakemusasioita. Tuomioistuinharjoittelun jälkeen notaari saa varatuomarin arvon. (Helsingin kärjäoikeuden vuosikertomus 2009, 19).

Kansliahenkilökunta työskentelee vaativien toimistotehtävien parissa. Kansliahenkilökuntaa työskentelee hallinto-osastolla sekä kärjäsihteereinä riita- ja rikososastoilla. Kärjäsihteerit huolehtivat useista asioiden valmistelu- ja kirjaustehtävistä ja lisäksi he pitävät pöytäkirjaa oikeudenkäynnin aikana. (Helsingin kärjäoikeuden vuosikertomus 2009, 20).

Haastemiesten tehtävänä on toimittaa tiedoksiantoja sekä hoitaa istuntoihin liittyviä kanslia- ja neuvontatehtäviä. Tiedoksianto voi olla esimerkiksi kutsu saapua oikeuteen tai mikä tahansa muu asiakirja, joka halutaan antaa vastaanottajalle todisteellisesti tiedoksi. Kansliahenkilökunta ja haastemiehet voivat saada oikeuden ratkaista omalla vastuullaan yksinkertaisia ja riidattomia hakemus- ja velkomusasioita. (Helsingin kärjäoikeuden vuosikertomus 2009, 20)

2 Viestinnän teoriaa

Yrityksissä ja organisaatioissa viestintä on yksi tärkeä osa-alue, joka auttaa yritystä saavuttamaan tavoitteensa. Viestintää tapahtuu yritysten ja organisaatioiden arkipäiväisissä tilanteissa, kuten esimerkiksi asiakaspalvelussa, markkinoinnissa ja johtamisessa. Yksi viestinnän tärkeimmistä tehtävistä on tiedottaminen, jonka avulla työntekijät, sidosryhmät ja yhteistyökumppanit saavat tietää yrityksen tai organisaation asioista ja tapahtumista. Viestinnän tehtävänä on luoda myönteinen mielikuva yrityksestä tai organisaatiosta ja myös ylläpitää sitä.

Lisäksi uusien työntekijöiden perehdyttäminen kuuluu tärkeänä osana yrityksen tai organisaation viestintään. (Kortetjärvi-Nurmi & Rosenström 2000, 9).

Oikeusministeriön viestintäsuunnitelmatyöryhmä on keskittynyt muistiossaan käräjäoikeuksien ulkoiseen viestintään ja sen keinoihin. Siihen keskitymme myös me opinnäytetyössämme, kertoen kuitenkin myös viestinnästä yleisesti ja sisäisen viestinnän pääperiaatteista. Opinnäytetyöstämme tulee osa Helsingin käräjäoikeuden ulkoista viestintää, mutta sitä voidaan käyttää myös osana sisäistä viestintää, kuten esimerkiksi osana uusien työntekijöiden perehdytystä.

2.1 Käräjäoikeuden viestintä

Onnistunut viestintä on elintärkeää yrityksille. Mitä paremmin asiakkaat on otettu huomioon, sitä paremmat mahdollisuudet ovat tuotteiden ja palveluiden kysynnän jatkumiselle. Myös julkisyhteisöjen täytyy ottaa tämä huomioon omassa viestinnässään, sillä toimintojen jatkuminen määräytyy osaksi siten, miten hyödyllisiksi ihmiset kokevat julkisyhteisön toiminnan. (Juholin 2009, 40)

Oikeudenkäyntien julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa säätelevän lain 1:1 mukaan oikeudenkäynti ja sen asiakirjat ovat julkisia, ellei tässä kyseisessä tai muussa laissa toisin säädetä. Kyseinen laki takaa kansalaisten oikeuden saada nähtäväkseen viranomaisten julkisia asiakirjoja. Julkisyhteisöjen tulee viestiä ihmisille palveluistaan ja tämä onnistuu parhaiten, kun viestintä on hyvää ja se antaa selkeän kuvan yhteisöjen palveluista ja toiminnasta. (Juholin 2009, 190).

Oikeusministeriön laatima kaikkia Suomen käräjäoikeuksia koskeva viestintäsuunnitelma (2003) määrittää käräjäoikeuden viestinnän tarkoituksiksi tiedon jakamisen yleisölle käräjäoikeuden toiminnasta, menettelytavoista ja ratkaisuksista. Avoimella viestinnällä halutaan lisätä kansalaisten tietämystä ja luottamusta käräjäoikeuden toimintaan. Myös mielipiteen vapaus ja sananvapaus kansalaisten perusoikeuksina tarvitsevat perustakseen luotettavaa tietoa yhteiskunnasta ja julkisen vallan käytöstä eli siten myös käräjäoikeuden toiminnasta. Lisäksi avoimella viestinnällä halutaan edistää yksilöiden ja yhteisöjen totuudenmukaista kuvaa viranomaisten toiminnasta ja auttaa yksilöitä ja yhteisöjä valvomaan omia etujaan ja oikeuksiin.

Viestinnän suunnittelun rakenne voidaan toteuttaa joko viestintästrategiana tai viestinnän strategisena suunnitelmana. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi kyseisen organisaation tai yhteisön tärkeimmät määrittelyt ja tavoitteet (Juholin 2009, 106). Viestintäsuunnitelma toimii jatkopäiväisenä työkaluna viestinnän toteutuksessa. (Juholin 2009, 108).

Juholinin (2009, 200) mukaan yhteisöjen tulee strategian toteuttamisessa ottaa huomioon ne oikeudet odotukset, mitä eri ryhmillä on kyseisen yhteisön strategiasta. Eräs suuri kohde-ryhmä käräjäoikeuden ulkoiselle viestinnälle on tiedotusvälineet. Tiedotusvälineet ovat luonnollisesti kiinnostuneita tietyistä oikeudenkäynneistä, ja mahdollisuuksien mukaan tiedotusvälineiden toiveet asian etenemisen tiedottamisesta tulee ottaa huomioon. Helsingin käräjäoikeudessa toimitaan niin, että kerran kuukaudessa tiedotusvälineille lähetetään sähköpostilla diaaritietoluettelo kaikista käsiteltävistä asioista. Diaaritietoluettelosta käy ilmi rikosasioiden asianosaiset, rikosnimike ja osasto, jolla asiaa tullaan käsittelemään. Tietyissä arkaluonteisissa asioissa asianomistajan nimeä ei kuitenkaan kerrota. Tärkeää on se, että käräjäoikeudet ja tiedotusvälineet sopivat siitä, miten asioista tiedotetaan. On kuitenkin erittäin tärkeää muistaa, että käräjäoikeuden tiedottamisen tulee olla neutraalia siten, että tiedotusvälineet itse valitsevat heitä kiinnostavat aiheet. (Helsingin käräjäoikeuden viestintäsuunnitelma, 2003)

2.2 Sidosryhmäviestintä

Sidosryhmien tarkkailu kuuluu organisaatioiden tai yhteisöjen viestinnän toteuttamiseen ja suunnitteluun. Ajatus on, että organisaatioilla ja yhteisöillä on erilaisia ryhmiä ja henkilöitä, joista organisaatio tai yhteisö on riippuvainen. Nämä ryhmät ja henkilöt ovat puolestaan riippuvaisia organisaatiosta tai yhteisöstä tai he haluavat vaikuttaa sen asioihin. Nämä ryhmät ja henkilöt kuuluvat yhteisön tai organisaation sidosryhmiin. (Näsi 1995, 24-26) Käräjäoikeuksien ulkoisen viestinnän sidosryhmiin kuuluvat muun muassa oikeudenkäynnin osapuolet, tiedotusvälineet, yhteisöt ja tavalliset kansalaiset. Lisäksi sidosryhmiin kuuluvat asianajajat, oikeusavustajat, syyttäjät, lainvalvontaviranomaiset, muut tuomioistuimet ja viranomaiset, oikeusministeriö, oppilaitokset, tutkijat, koululaiset ja opiskelijat. Sidosryhmiin kohdistuvaa viestintää toteutetaan esimerkiksi asiakaspalvelussa, jossa kerrotaan muun muassa, miten tietyn asian käsittely tulee etenemään. (Helsingin käräjäoikeuden viestintäsuunnitelma, 2003, 3).

Helsingin käräjäoikeuden viestintäsuunnitelman (2003, 2-3) mukaan viestinnässä tulee ottaa huomioon avoimuus, asiakaskeskeisyys, luotettavuus, ymmärrettävyys, vuorovaikutteisuus, tasapuolisuus ja tehokkuus sekä tarkoituksenmukaisuus. Avoimuuden edistäminen ja käräjäoikeuden toimintaa koskevan tiedon välittäminen on käräjäoikeuksien viestinnän lähtökohta. Toinen tärkeä käräjäoikeuden viestinnän periaate on ymmärrettävyys. Viestinnän tulee olla ymmärrettävää, selkeää ja helposti omaksuttavaa. Viestinnän toteuttamiseen käräjäoikeuksissa vaikuttaa muun muassa käräjäoikeuden koko, käsiteltävien asioiden laatu ja tuomiopiirin kielelliset sekä muut olosuhteet. Viestinnän toteuttamisessa tuleekin ottaa huomioon juuri kyseisen käräjäoikeuden, sen asiakkaiden ja sidosryhmien tarpeet.

2.3 Ulkoinen viestintä ja sen keinot

Ulkoiseen viestintään kuuluvat muun muassa markkinointiviestintä, PR, sidosryhmäviestintä, kansalaisviestintä, mediasuhteet, sijoittajasuhteet, yhteiskuntasuhteet, brändijohtaminen, sponsorointi, yhteisöilme sekä ulkoinen ja sisäinen tiedotus. (ProCom - Viestinnän ammattilaiset ry, Mitä me teemme? 2011).

Kokemukset muokkaavat yksittäisten henkilöiden asenteita ja mielipiteitä. Ne vaikuttavat myös sanoista tai termeistä syntyviin mielikuviin. (Kortetjärvi-Nurmi & Rosenström 2000, 8). Lähettäminen ja vastaanottaminen ovat tärkeässä roolissa mielikuva-ajattelussa. Organisaatio haluaa luoda itsestään ja toiminnastaan tietyn tyyppisen kuvan ympäristölleen. Tällöin organisaatio on lähettäjä. Ympäristön tehtävänä on ottaa vastaan tietoa organisaatiosta ja luoda kyseisen tiedon perusteella käsityksensä siitä. Tällöin ympäristö toimii vastaanottajana. (Karvonen 2000).

Viestinnän kanavia Juholinin (2009, 206) mukaan ovat muun muassa henkilökohtainen yhteydenpito ja tapaamiset, tilaisuudet ja tapaamiset pienille ryhmille, keskustelutilaisuudet, suuret tilaisuudet ja tapahtumat sekä avointen ovien päivät. Käräjäoikeudessa käytetään joitakin näistä kanavista. Henkilökohtainen yhteydenpito toteutuu asiakaspalvelutilanteissa esimerkiksi silloin, kun kansliahenkilökunta sopii avustajien kanssa sähköpostitse istuntopäiviä tai kun haastemies tapaa asiakkaan, jolle antaa tiedoksiannon. Käräjäoikeudessa järjestetään myös tilaisuuksia ja tapaamisia esimerkiksi koululaisryhmille. Viestintäsuunnitelmaesimerkki myös kannustaa edistämään erilaisten ryhmien, kuten esimerkiksi koululaisten ja opiskelijoiden vierailuja käräjäoikeudessa. Vierailijoille tulisi järjestää opastusta ja käräjäoikeuden toiminnan esittelyä. Vierailut ovat erinomainen keino kertoa käräjäoikeuden toiminnasta ja edistää yleistä oikeuskasvatusta.

Viestintäsuunnitelmaesimerkin mukaan on myös tärkeää toimia siten, että vierailijat otetaan ystävällisesti vastaan heidän saapuessaan käräjäoikeuteen. Monelle nuorelle vierailu käräjäoikeudessa voi olla ainoa tai ainakin ensimmäinen kerta elämässä, jolloin hän on tekemisissä oikeuslaitoksen kanssa ja sen vuoksi käräjäoikeuden henkilöstön tulee vaikuttaa positiivisella tavalla käräjäoikeuden toiminnasta syntyvään mielikuvaan.

Välillisiä viestintäkeinoja ovat Juholinin (2009, 207) mukaan muun muassa sähköinen viestintä, tiedotteet, esitteet ja julkaisut, mainonta ja mediajulkisuus. Näistä keinoista käräjäoikeudessa käytetään muun muassa sähköistä viestintää. Sähköisen viestinnän kautta toteutetaan ulkoista viestintää lähettämällä mediatiedotteita toimittajille sekä oikeuden ratkaisuja asianosaisille. Paperiset tiedotteet ja esitteet kertovat pääsääntöisesti yleisesti käräjäoikeuk-

sisä käsiteltävistä asioista, ei niinkään Helsingin käräjäoikeudesta. Helsingin käräjäoikeuden toiminnasta kertova esite on vuosittain julkaistava vuosikertomus.

Ennen kuin vierailuryhmät tulevat tutustumaan käräjäoikeuden toimintaan olisi hyvä, jos käräjäoikeudesta pystyttäisiin toimittamaan oppilaitoksille opetusmateriaalia käräjäoikeudesta ja sen toiminnasta. (Oikeusministeriön käräjäoikeuksille laatima viestintäsuunnitelma-esimerkki, 2003). Tähän tarkoitukseen olemme suunnitelleet ja toteuttaneet opinnäytetyömme. Tarkoituksena on, että kyseinen video katsotaan esimerkiksi oppilaitoksessa ennen vierailua. Kokemuksemme mukaan monella nuorella ei ole tietoa käräjäoikeuden toiminnasta ja, koska vierailujen kesto on rajallinen, he saavat vain lyhyen opastuksen käräjäoikeuden toiminnasta. Heillä on toki mahdollisuus saada esitteitä, mutta mielestämme nuorille sopiva viestintäkeino on video, jossa kerrotaan nuoria kiinnostavista asioista ja joka sisältää opastusta ja käräjäoikeuden toiminnan esittelyä.

Oikeusministeriön käräjäoikeuksille laatiman viestintäsuunnitelmaesimerkin taustamuistion mukaan erityisesti tiedotusvälineiden kannalta olisi hyvä, mikäli oikeudenkäynnin kokoonpano merkittäisiin esimerkiksi kylteillä ”vastaaja”, ”asianomistaja”, ”syyttäjä” ja ”kantaja”. Näin olisi selvää, kuka kukin on ja tiedotusvälineet välttyisivät virheiltä kertoessaan oikeudenkäynnin etenemisestä.

2.4 Sisäinen viestintä

Sisäinen viestintä on mahdollisuus ja kriittinen tekijä organisaatioiden menestyksessä. Viestinnällä on monta tehtävää: se on tiedon tuottamista, muokkaamista, välittämistä, keskustelua ja ymmärryksen luomista. Lisäksi se on myös yhteisöllisyyden rakentamista ja kulttuuria, joka kantaa mukanaan ja ilmentää organisaation perimää ja arvoja. (Juholin 2006, 153) Viestinnän tulee olla myös suunnitelmallista ja tavoitteellista. Sopimukset ja säännöt ohjaavat sitä, mitä yrityksestä tai organisaatiosta kerrotaan esimerkiksi asiakkaille tai medialle. (Kortetjärvi-Nurmi & Rosenström 2000, 9).

Oikeusministeriön viestintäsuunnitelmatyöryhmän mukaan on oleellista huomata, että sisäinen viestintä muodostaa pohjan ulkoisen viestinnän onnistumiselle ja on myös muuten tärkeää käräjäoikeuden toiminnan kannalta. Keskeisintä sisäisessäkin viestinnässä on avoimuus. Henkilöstön tulee saada tarpeeksi tietoa esimerkiksi valmisteilla olevista asioista, mutta kaikkea tietoa ei tarvitse jakaa, sillä silloin on vaarana se, että viestinnän vaikutus ja arvo heikkenee. Sisäisen viestinnän vaatimukset ovat jokaisessa käräjäoikeudessa erilaisia, joten olisi hyvä, jos jokainen käräjäoikeus laatisi erikseen oman suunnitelman sisäisestä viestinnästä.

Sisäistä viestintää on aikaisemmin kutsuttu termillä sisäinen tiedottaminen ja sen kohderyhmänä on ollut yrityksen tai organisaation henkilöstö. On siis ajateltu, että tieto kulkee organisaatiossa ainoastaan ylhäältä alas. Nykyisin tiedottaminen on muuttunut viestinnäksi eli tilalle on tullut vuorovaikutus ja tiedon vaihtaminen eri osapuolten kesken. Tällä on haluttu korostaa organisaatiossa tai yrityksessä käytävää vuoropuhelua eri työntekijöiden kesken. Tiedotuksen kohderyhmä eli objektit ovat muuttuneet viestinnän osapuoliksi eli subjekteiksi. (Juholin 2009, 141)

Käräjäoikeudessa sisäinen viestintä on viestinnän tärkein osa-alue, sillä sen avulla toteutetaan toimiva työyhteisö. Käräjäoikeudessa sisäinen yhteystoiminta ja sisäinen tiedotus muodostavat yhdessä sisäisen viestinnän. Sisäisen viestinnän sujuvuus on käräjäoikeuden onnistuneen toiminnan perusedellytys. Parhaimmillaan hyvällä sisäisellä viestinnällä onnistutaan kasvattamaan työmotivaatiota, henkilöstön yhteistyötä sekä parantaa työilmapiiriä. Sisäisen yhteystoiminnan tarkoituksena on lisätä vuorovaikutusta käräjäoikeuden johdon ja henkilöstön välillä sekä henkilöstön keskuudessa. Sillä halutaan myös kasvattaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja me-henkeä. Sisäistä yhteystoimintaa toteutetaan muun muassa esimiesten ja alaisten yhteisillä keskusteluilla, henkilöstötilaisuuksilla ja harrastustoiminnalla. Sisäisen tiedotuksen tärkein tehtävä on pitää henkilöstö hyvin tietoisena ajankohtaisista asioista. Sisäistä tiedotusta toteutetaan muun muassa tiedotustilaisuuksilla, toimintakertomuksilla ja intranetissä julkaistavilla tiedotteilla. Myös esimiesviestintä, vastuualuepalaverit ja uuden työntekijän perehdyttäminen kuuluvat sisäiseen tiedotukseen. (Helsingin käräjäoikeuden viestintäsuunnitelma 2003, 9-10)

2.5 Oikeuslaitos ja media

Iltaapäivälehtiä seuraamalla huomaa, kuinka usein median uutisoimat asiat liittyvät tavalla tai toisella oikeuslaitokseen. Isoimmat otsikot saadaan julkisuuden henkilöiden ylinopeussakoista tai avioeroista. Lisäksi poikkeuksellisista henkirikoksista uutisoidaan näyttävästi. Median rooli on kasvanut yhä suuremmaksi, kun oikeudenkäynneistä ja jo esitutkinnasta kerrotaan yksityiskohtaisesti mediassa etukäteen. Ihmisillä on jo ennakkokäsitys jutusta ennen kuin oikeudenkäynti on vielä alkanutkaan. Tämä voi asettaa yleisen periaatteen ”syytön kunnes toisin todistetaan” kyseenalaiseksi.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa on tullut voimaan vuonna 2007. Tämä laki sisältää yleisöjulkisuutta ja asianosaisuusjulkisuutta sekä niiden toteuttamista oikeudenkäynnissä koskevat keskeiset säännökset. Lain tavoitteena on edistää oikeudenkäynnin julkisuutta ja lehdistön mahdollisuutta raportoida oikeudenkäynneistä oikein ja nopeasti. (Itä-Suomen hovioikeuden viestintäsuunnitelma 2007).

Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate sisältää neljä erilaista periaatetta. Diaarijulkisuus mahdollistaa sen, että kenellä tahansa tulee olla oikeus ja mahdollisuus saada tietoa oikeudenkäynneistä. Käsittelyjulkisuus sisältää sen, että jokainen kansalainen voi käydä seuraamassa suullisia istuntokäsittelyjä. Kansalaisilla on oikeus saada tieto tuomioistuinten ratkaisuksista, tätä periaatetta kutsutaan ratkaisujulkisuudeksi. Asiakirjajulkisuus tarkoittaa sitä, että kenellä tahansa on oikeus tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin asiakirjoihin. (Itä-Suomen hovioikeuden viestintäsuunnitelma 2007). Käytännössä näitä oikeuksia voidaan rajoittaa julistamalla oikeudenkäynti ja asiakirjat salassa pidettäväksi. Tämä tulee kyseeseen esimerkiksi silloin, kun halutaan suojella asianosaisten anonymiteettiä.

Yhä suurempi merkitys on myös sillä, miten tuomioistuin tiedottaa ratkaisuisistaan. Jotta oikeudenkäynnin julkisuus toteutuisi myös tosiasiallisesti, tuomioistuimien tulisi kiinnittää huomiota muun muassa tuomioiden perusteluihin sekä oikeudenkäyntiaineiston saatavuuteen. (Itä-Suomen hovioikeuden viestintäsuunnitelma 2007).

Toimittajia ohjaavat journalistin ohjeet, jotka on edellisen kerran uusittu 2005. Nämä ohjeet ovat kuitenkin vain suosituksia ja niitä tärkeämpiä ovat viestintävälineiden erilaiset toimitukselliset käytännöt. (Huovinen 2008, 10). Huovisen mukaan journalistin ohjeissa tarvitaan sekä eettisiä normeja että käytännön ohjeita. Toimittajat ovat koko ajan ristiriidan puristuksessa: osoitetaanko hienotunteisuutta vai pyritäänkö nopeaan uutisointiin, koska on otettava huomioon yleisön oikeus saada tietoa. Ihmisoikeustuomioistuin on ottanut sen kannan, että mielenkiintoisissa ja yleistä huolta aiheuttavista asioista raportoidessa, journalistin tulee toimia vilpittömässä mielessä ja esittää tarkkaa ja luotettavaa tietoa. (Huovinen 2008, 16).

Sananvapauden sisältyy oikeus ilmaista ja julkistaa mielipiteitä sekä muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Lähdesuoja ja oikeus ilmaista mielipiteitä myös nimettömästi ovat olennainen osa sananvapauden ulottuvuutta. Lähdesuoja auttaa saamaan monipuolista tietoa ja edesauttaa sananvapauden ydinalueelle kuuluvaa poliittista ja yhteiskunnallista keskustelua. Lähdesuojaa käytetään hyväksi kuitenkin myös julkaistaessa niin sanottuja ”julkisjuoruja”. (Tiilikka 2010, 212).

Lähdesuoja tulee pitää erillään esitutkinnassa epäillylle ja rikosoikeudenkäynnissä syytetyille kuuluvalla oikeudella olla vastaamatta hänelle esitettyihin kysymyksiin. Tavallinen tilanne milloin lähdesuoja tulee esille, on oikeudenkäynti, jossa halutaan kuulla esimerkiksi toimittajaa tai lääkäriä todistajana. (Tiilikka 2010, 213).

Lähdesuoja on erittäin vahva. Esitutkinnassa lähdesuoja voidaan murtaa vain silloin, kun kysymyksessä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta vähintään kuusi vuotta. (Tiilikka 2010, 215). Lisäksi lähdesuojan murtaminen edellyttää, että kyseessä on niin sanottu

avaintodistaja. Oikeudenkäynnissä lähdesuoja voidaan rikkoa edellä kuvatun lisäksi, kun kyseessä on tieto, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus. Kunnianloukkaus, törkeä kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen eivät ole rikoksia, joiden selvittämiseksi ei lähdesuoja voitaisi missään olosuhteissa murtaa. (Tiilikka 2010, 216).

Monissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa on katsottu, että journalistinen lähdesuoja on yksi lehdistön vapauden perusta. Lähdesuojaan puuttuminen ehkäisisi lähteitä avustamasta lehdistöä yleisesti kiinnostavien kysymysten informoinnista yleisölle. (Tiilikka 2010, 222). Tiilikka kuvailee kuinka Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksessa *Uitgevers B.V. vastaan Alankomaat* mukaan lähdesuojan murtamistapauksissa tulee ottaa huomioon muun muassa tutkittavana olevien rikosten laatu ja vakavuus, halutun informaation luonne ja sisältö sekä se, onko informaatio mahdollista saada muulla tavoin.

3 Oikeudellinen teoria

Videolla havainnollistamme monia oikeudellisia asioita erilaisilla esimerkeillä. Olemme pyrkineet valitsemaan esimerkit kohderyhmäämme silmällä pitäen. Oikeudellisia asioita käsitellessä olemme pyrkineet pitämään tekstin ymmärrettävänä ja välttämään vaikeaselkoisia käsitteitä sekä epäolennaisuuksia.

Näytellyt kohtaukset keventävät videon rakennetta ja kaaviot selventävät vaikeita asioita videolla. Kirjallisessa työssä keskitymme asioiden tarkempaan tarkasteluun. Kerromme yleisistä oikeusperiaatteista ja eri asianosaisten oikeuksista sekä velvollisuuksista.

3.1 Riita-asiat

Siviiliprosessissa henkilöä, joka vaatii oikeussuojaa tuomioistuimelta toista vastaan, kutsutaan kantajaksi. Vastaja on puolestaan se, jota vastaan oikeussuojaa pyydetään. Hakemusasioissa, kuten avioerossa, tuomioistuimen puoleen kääntynyttä henkilöä kutsutaan hakijaksi. Muita asiaan liittyviä henkilöitä kutsutaan kuultaviksi. (Jokela 2003, 3).

Kahden eri tahon oikeuksien tai velvollisuuksien yksityisoikeudellinen vastakkaisuus on tyypillistä siviiliprosessille. Tuomioistuinta tarvitaan ratkaisemaan kantajan ja vastaajan yksityisoikeudellinen konflikti. (Havansi 2007, 115). Siviiliprosessia sääntelee prosessioikeudellinen yleislaki eli oikeudenkäymiskaari. Siviiliasiat ovat suurimmalta osin niin sanottuja dispositiivisia eli tahdonvaltaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että kantaja ja vastaja voivat sopia jutun keskinäisellä sopimuksella missä asian vaiheessa tahansa. Vähemmistössä on indispositiiviset jutut eli virallisvalvontaiset. Näissä jutuissa konfliktiin liittyy vahva julkinen intressi eikä asianosai-

silla ole mahdollista itse päättää asian lopputuloksesta. Riita-asia tulee vireille, kun haastehakemus saapuu kärjäoikeuteen. (Havansi 2007,81).

3.1.1 Riita-asian eteneminen

Riita-asian normaalissa kulussa on kolme päävaihetta: alkutoimet, jatkovalmistelut ja pääkäsittely. Alkutoimiin kuuluvat kantajan toimittaman haastehakemuksen tarkastaminen, vastaajan haastaminen sekä ensivastaukset. Vastajaa pyydetään aina toimittamaan vastaus haastehakemuksessa ilmeneviin seikkoihin. Monet jutuista päättyvät jo alkutoimien jälkeen, koska vastaaja on laiminlyönyt ensivastauksen antamisen. Asian käsittely päättyy näissä tapauksissa yksipuoliseen tuomioon. (Havansi 2007, 81).

Jatkovalmisteluissa pyritään selvittämään, mitkä ovat riidattomia ja mitkä riitaisia seikkoja sekä kartoittamaan oikeudenkäyntiaineisto todisteineen. Valmistelu on melkein aina alussa kirjallista ja silloin osapuolilta pyydetään täydennyksiä ja kirjelmiä. Joissakin tapauksissa kirjallinen valmistelu riittää, ja asiassa voidaan antaa ratkaisu ennen suullista käsittelyä tai osapuolet päätyvät sovintoon. Jos on tarpeellista, asiassa voidaan pitää yksi tai useampi suullinen valmisteluistunto. (Havansi 2007, 81-82).

Kun valmistelu on riittävän pitkällä, voidaan pitää suullinen, välitön ja keskitetty pääkäsittely. Pääkäsittelyssä käydään läpi vaatimukset ja niihin vastaaminen, otetaan todistelu vastaan, pidetään loppulausunnot ja lopulta kärjäoikeus antaa tuomion. (Havansi 2007, 87).

KUVA 2: Riita-asian eteneminen (Havansi 2007, 81-109)

Peruskokoonpanona riita-asioissa voidaan pitää yhden tuomarın kokoonpanoa. Rajaveto yhden tuomarın ja kolmen tuomarın kokoonpanon välillä on vapaampaa riita-asioissa kuin rikosasioissa. Rikosprosessissa asiaa säätelee pitkälti rikoksen vakavuus, kun taas riita-asioissa kokoonpanon suuruus on harkinnanvaraista. Oikeudenkäymiskaassa on lueteltu tapauksia, jotka tulisi istua yhden tuomarın kokoonpanossa, mutta tosiasiallisesti niihinkin pykäliin on poikkeuksia. (Lappalainen 2002, 22-23).

Käräjäoikeus voi riita-asiaissa kokoontua myös puheenjohtajan ja kolmen lautamiehen kokoonpanossa tai kolmen lainoppineen tuomarın kokoonpanossa. Lautamieskokoonpanon hyödyksi on katsottu muun muassa se, että näin kansalaisille annetaan mahdollisuus osallistua tuomiovallan käyttöön ja lautamiesten mukanaolo tuo monipuolisempia näkemyksiä esille. Huonoina puolina on taas pidetty riittämätöntä laintuntemusta ja asioiden yleistämistä. Pu-

heenjohtajan ja kolmen lautamiehen kokoonpanot ovat erittäin harvinaisia riita-asioissa. (Lappalainen 2002, 25).

Riita-asioissa näyttöä eli todisteita ei tarvita niin sanotuista notoorisista seikoista eli yleisesti tunnetuista seikoista. Myöskään niistä seikoista, jotka oikeus jo tietää viran puolesta ei tarvitse esittää näyttöä. Dispositiivisissa jutuissa pelkkä vastaajan tunnustus riittää tuomitsemiseen. Todisteiden hankkiminen kuuluu asianosaisille, ei tuomioistuimelle. Kirjalliset todisteet tulee esittää käräjäoikeudelle ja vastapuolelle hyvissä ajoin. Pääsääntöisesti pääkäsittelyssä ei saa enää esittää uutta todistelua. Kantajalla on todistustaakka eli hänen tulee näyttää toteen ne oikeustositteet, joihin hän vetoaa. Riittämätön näyttö johtaa kanteen hylkäämiseen. (Havansi 2007, 102-103).

Siviiliprosessissa on monenlaisia todistuskeinoja. Niitä ovat todistajan kuulustelu, asiantuntijan kuulustelu, asianosaisen itsensä kuulustelu totuusvakuutuksin, asianosaisten vapaa kuulustelu, kirjallisen todisteen esittäminen ja katselmus. Tärkeimmät ja todistusarvoltaan painavimmat ovat todistajien kuulustelu ja kirjallisten todisteiden esittäminen. Todistajalla on oikeus vaatia oikeuteen saapumisesta korvausta. Toisin kuin rikosprosessissa siviiliprosessissa se asianosainen, joka kutsui todistajan, maksaa hänen palkkionsa. (Havansi 2007, 104-106)

Loppukeskustelun jälkeen käräjäoikeus ryhtyy harkitsemaan ja laatimaan tuomiota. Riita-asioissa ratkaisu annetaan pääsääntöisesti aina kansliatuomiona parin viikon kuluessa pääkäsittelyn päättymisestä. Käräjäoikeus ei saa tuomita enempää tai muuta kuin mitä asianosainen on vaatinut. Tuomittaessa voidaan ottaa huomioon vain oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Jos käräjäoikeus on istunut lautamieskokoonpanossa ja joudutaan äänestämään, puheenjohtajan ääni voittaa äännten mennessä tasan. Tämä on suuri poikkeus rikosprosessiin verrattuna. Kuten rikosprosessissa siviiliprosessissakin tyytymätön osapuoli voi valittaa tuomiosta. Tyytymättömyyttä on ilmoitettava seitsemän päivän kuluessa tuomiosta ja valitus tulee toimittaa hovioikeudelle kolmenkymmenen päivän kuluessa tuomion julistamisesta. (Havansi 2007, 108-109).

Videolla näkyy kaavio riita-asian käsittelystä samaan aikaan kuin kertoja kuvailee riitaprosessia. Tällä pyrimme siihen, että kertojan tekstiä olisi helpompi ymmärtää. Riita-asian kulku on kuvattu vain pääkohdittain koska riita-asian kulussa on niin paljon pieniä yksityiskohtia ja koimme niihin keskittymisen olevan tarpeetonta, sillä tarkoituksena on saada nuorille yleispätevä kuva oikeuslaitoksesta.

3.1.2 Summaarinen menettely

Summaarinen on vaatimuksiltaan pienehkö ja riidaton asia, yleensä velkomus. Asiassa ei järjestetä istuntoa, vaan se käsitellään kirjallisesti. Summaarisissa asioissa kyse voi olla esimerkiksi maksamatta jääneistä puhelinlaskuista tai pikavipeistä. (Peltonen 2010).

Kantaja eli velkoja lähettää haastehakemuksen kirjallisesti käräjäoikeuteen, josta se toimitetaan vastaajalle eli velalliselle todisteellisesti tiedoksi ja varataan tälle aikaa vastata haasteeseen, joko kiistämällä tai myöntämällä haastehakemuksen vaatimukset. Mikäli vastaaja ei vastaa määräajassa, asiasta voidaan antaa yksipuolinen tuomio. Näin ollen vastaaja veloitetaan maksamaan velkojan saatava vaatimusten mukaisesti. Yksipuolinen tuomio on ulosotto-kelpoinen eli kantaja saa periä saataviaan ulosottomiehen välityksellä. Yksipuolisen tuomion saanut henkilö menettää luottotietonsa määräajaksi. (Peltonen 2010).

Internetin hakukone Google näyttää hakusanalle ”pikavippi” 0,22 sekunnissa noin 161000 osumaa. Myös hakusana ”pikavippi ilman luottotietoja” tuottaa yllättävät noin 2400 osumaa. Mainokset kertovat, kuinka halpaa ja helppoa luoton saaminen on. Eihän kyse oikeastaan edes ole luotosta, ihan vain vipistä, ajattelevat monet nuoret eivätkä välttämättä ymmärrä maksamattomien laskujen seurauksia. Mikäli velkoja haluaa periä saataviaan oikeusteitse, tietää se todennäköisesti lisäkuluja myös velalliselle ja pahimmassa tapauksessa myös maksuhäiriömerkintää. (Google 2011). Haluammekin lisätä erityisesti nuorten tietoa siitä, mitä maksamattomista laskuista seuraa ja siksi kerromme videolla riita-asioiden summaarisesta menettelystä.

3.2 Hakemusasiat

Hakemusasiat ovat asioita, joita käräjäoikeus voi ottaa käsiteltäväkseen hakemuksesta, ilmoituksesta tai omasta aloitteestaan. Tämä määritelmä käsittää kaikki muut käräjäoikeudessa käsiteltävät asiat paitsi riita- ja rikosasiat. Hakemusasiat voivat olla hyvin erilaisia. Ne voivat olla esimerkiksi holhous-, perhe- ja jäämistöasioita, konkurssiasioita ja tuomioistuimelle kuuluvia virka-apuasioita. Hakemusasiat voidaan laskea kuuluvan siviiliprosessiin sillä perusteella, että hakemuksen kohteena oleva oikeuskysymys on yksityisoikeudellinen. (Jokela 2002, 392-393). Hakemusasioita ovat esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat sekä avioeroasiat, vaikka aikaisemmin nämä käsiteltiin riita-asioina. (Havansi 2007, 117).

Riita-asiassa oikeussuojaa haluavaa kutsutaan kantajaksi, hakemusasioissa häntä kutsutaan hakijaksi. Jotta hakemusasia tulisi vireille käräjäoikeudessa, hakijan tulee jättää hakemus käräjäoikeudelle. Hakemusasioiden käsittely on usein yksinkertaisempaa ja nopeampaa kuin

tavallisen riita-asian, koska vastaaja ja todellinen oikeusriita puuttuvat. Hakemuskäyttö kuuluu osana siviiliprosessiin, mutta on oma erillinen osansa sitä. (Havansi 2007, 116).

Hakemusasioissa ei ole varsinaista vastaajaa, mutta eräissä hakemusasioissa on eräänlainen vastapaino hakijalle. Näissä tapauksissa toiselle osapuolelle tulee antaa tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen johdosta. (Havansi 2007, 116). Tämänlaisesta menettelystä on esimerkkinä muun muassa avioerohakemus. Jos vain toinen aviopuoliso hakee avioeroa, tulee toiselle osapuolelle varata tilaisuus tulla kuulluksi. (Havansi 2007, 117). Videolla kerromme avioerosta esimerkkinä hakemusasioista, sillä se koskettaa monien elämää.

3.2.1 Hakemusasian eteneminen

Hakemusasiat tutkitaan useimmiten yhden tuomarin toimesta kärjäoikeudessa. Hakemusasioissa ei yleensä järjestetä suullisia istuntoja. Istunto järjestetään, jos on tarvetta kuulla todistajaa tai muuta asianosaista, hakemusasian ollessa riitainen tai kärjäoikeuden pitäessä sitä tarpeellisena. (Havansi 2007, 117).

Hakemuksen tulee olla kirjallisessa muodossa ja se tulee toimittaa kärjäoikeuden kansliaan. Jos hakemus on joiltain osin puutteellinen, tulee kärjäoikeuden kehottaa hakijaa täydentämään hakemusta. Jollei kärjäoikeuden kehotusta noudateta, hakemus jätetään usein tutkimatta. Kärjäoikeuden on viran puolesta selvitettävä, onko jollekin ei-läsnäolevalle henkilölle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Hakemusasia ratkaistaan päätöksellä, ei tuomiolla. Päätökseen voi hakea muutosta hovioikeudelta samalla tavalla kuin normaalissa siviilijutussa. (Havansi 2007, 118).

3.2.2 Avioero

Avioerojen määrä Suomessa on jo kahden vuosikymmenen ajan pysynyt lähes samana. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2009 avioeroon päättyi 13527 avioliittoa, mikä on vain 56 avioeroa enemmän kuin vuonna 2008. Avioerot koskettavat monen elämää, mutta silti tieto avioerosta oikeudellisena prosessina voi olla hyvin vähäistä. Tämän vuoksi kerromme videollamme avioeroprozessista pääpiirteittäin jättäen kuitenkin pois avioeroon usein liittyvät lasten huolto- ja elatusasiat.

Avioeroa voi hakea aviopuoliso yksin tai aviopuolisot yhdessä yhteisellä hakemuksella. Jos vain toinen puolisoista hakee avioeroa, tulee kärjäoikeuden toimittaa hakemus tiedoksi myös toiselle puolisolalle. Tällöin tästä tiedoksiantopäivästä alkaa puolen vuoden harkinta-aika. Mikäli hakemus on aviopuolisoiden yhteinen, alkaa harkinta-aika sinä päivänä, kun kärjäoikeus vastaanottaa hakemuksen. Kärjäoikeus antaa harkinta-ajasta päätöksen, jossa ilmoitetaan

harkinta-ajan alkaminen, sekä ohjeet siitä, miten puolisoiden tulee menetellä avioeron myöhemmissä vaiheissa. (Gottberg 2007, 47).

Jos puoliset ovat asuneet todistettavasti ja yhtäjaksoisesti kaksi vuotta erillään, voivat he hakea avioeroa ilman harkinta-aikaa. Puolen vuoden harkinta-ajan jälkeen aviopuolisoiden tulee tehdä toisen vaiheen avioerohakemus saadakseen avioeron. Kumpi tahansa puoliso voi tehdä toisen vaiheen hakemuksen riippumatta siitä, kumpi oli tehnyt ensimmäisen hakemuksen. Mikäli toisen vaiheen hakemusta ei toimiteta käräjäoikeuteen vuoden kuluessa harkinta-ajan alkamisesta, avioero ei astu voimaan. (Kangas 2004, 12-13).

Suomessa saadakseen avioeron hakemusta ei tarvitse perustella. Jos hakemuksen on tehnyt vain toinen aviopuoliso, varaa käräjäoikeus toiselle puolisolle mahdollisuuden antaa asiassa lausuman, mutta käytännössä tämä ei vaikuta avioeron myöntämiseen. Avioero-asiaan voi liittää myös liitännäisvaatimuksia, joita ovat muun muassa lapsen huoltajuus- ja elatusasiat sekä yhteiselämän lopettaminen. (Gottberg 2007, 47).

3.3 Rikosoikeus

Moraalilla on tärkeä vaikutus lakien säätämisessä tai ainakin pitäisi olla. Ihmiset noudattavat paremmin sellaisia lakeja, jotka tuntuvat heidän mielestään oikeudenmukaisilta ja tarpeellisilta. (Nuotio & Majanen 2003, 9).

Oikeusjärjestyksemme lähtee siitä, että ihminen voi lähtökohtaisesti itse päättää miten toimii, kunhan se ei loukkaa toisten ihmisten vastaavaa oikeutta. Rikoksen suunnittelu on harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta sallittua. Ihminen voi ajatella pahoja ja epämoraalisia ajatuksia, kunhan hän ei niitä toteuta. Valtion on kyettävä ylläpitämään järjestystä yhteiskunnassa ja näin ei voi tapahtua ilman rajoituksia ja kieltoja. Modernissa valtiossa perusoikeudet koskevat kaikkia, myös rikosentekijöitä. Oikeusvaltioissa julkinen valta on erittäin tarkoin säänneltyä. (Nuotio & Majanen 2003, 10).

Rikos ja rangaistus ovat rikosoikeuden peruskäsitteitä. "Rikos on vääräys, syntiä ja rangaistus kärsimys, joka kohtaa syyllistä", näin näitä käsitteitä kuvaa Frände (2005, 1). Nämä kuvaukset ovat oikeita, mutta juridiikassa tarvitaan myös tarkempia määritelmiä. Frände (2005, 2) jakaa rangaistuksen määritelmän neljään eri osatekijään. Rangaistava haluaa välttää rangaistusta, koska hän pitää sitä jonakin ei-haluttava ja pahana. Rankaiseminen tapahtuu tietoisesti ilman sattumanvaraisuutta ja rangaistuksesta päättävillä henkilöillä oletetaan olevan juridinen oikeus siihen. Voimassa olevan normin rikkominen on ulkoinen syy rangaistuksen määräämiselle. "Rikos on sellainen syyllisyyttä osoittava teko tai laiminlyönti, joka on kirjoitetussa laissa

kriminalisoivalla tunnusmerkistöllä kuvaten oikeudenvastaiseksi ja rangaistavaksi säädetty (Havansi 2007, 12)”.

Emme halunneet tuoda videolla esille liikaa yleisiä oikeusperiaatteita ja käsitteitä, sillä halusimme pitää sen sisällön käytännönläheisenä ja helposti ymmärrettävänä. Rikosoikeus on erittäin laaja oikeudenala, josta voisi kertoa monia asioita mutta jo videon rajallisen pituuden vuoksi meidän tuli rajata sen aihealueita.

Rangaistukset on määritelty kolmeen eri ryhmään. Frände (2005, 2) jakaa ne vankeusrangaistukseen (ehdoton ja ehdollinen), yhdyskuntapalveluun, sakkoon, rikesakkoon ja yhteisösak- koon, jotka ovat yleisiä päärangaistuksia. Nuorisorangaistus, varoitus, sotilaiden kurinpitöran- gaistukset ovat erityisiä päärangaistuksia. Viraltapano, oheissakko, yhdyskuntapalvelu oheis- seuraamuksena sekä sotilasarvon menettäminen ovat lisärangaistuksia. Näitä ei voida tuomita yksikseen, vaan niitä voidaan käyttää vain päärangaistuksen ohella.

Niin rikos- kuin riitaprosessia säätelevät ja ohjaavat monet periaatteet. Tärkeimpinä periaat- teina voidaan pitää suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaatteita. Kaikki oikeudenkäyntiai- neisto tulisi ottaa vastaan suullisesti. Suullisuus lisää oikeudenkäynnin varmuutta, nopeutta ja julkisuutta, kirjoittaa Jokela (1998, 19). Välittömyysperiaate tarkoittaa sitä, että oikeuden- käyntiaineisto tulisi esittää välittömästi ratkaisun tekeväälle tuomioistuimelle sekä sitä, että ratkaisun tekevän tuomarin ja mahdollisen lautakunnan tulisi olla sama koko käsittelyn ajan. Keskitysperiaate sisältää sen, että käsittely tapahtuu ilman viivytyksiä ja menettely on yhtä- jaksoinen jatkumo. (Jokela 1998, 19).

3.3.1 Esitutkinta

Rikosprosessi voidaan jakaa esitutkintaan, syyteharkintaan ja oikeudenkäyntiin. Esitutkinta aloitetaan, jos on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Päähenkilömme Kalle ja Minna ovat videolla viettämässä iltaa kaupungilla, kun Kallen kimppuun hyökätään. Poliisit saapuvat pai- kalle ja ottavat esitiedot ylös. Seuraavana päivänä Kalle menee tekemään rikosilmoituksen poliisiasemalle, jonka johdosta asian esitutkinta alkaa. Poliisi alkaa selvittää tapahtumia ja sen olosuhteita sekä sitä, ketkä ovat jutun vastaajia, asianomistajia ja todistajia.

Havansi (2007,121) muistuttaa tärkeästä periaatteesta esitutkinnassa, jonka mukaan esitut- kinnassa on tutkittava yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan puhuvat todisteet ja seikat. Koko rikosprosessia leimaa in dubio pro reo -periaate eli "epäselvässä asiassa syytetyn eduksi". Epäillyllä ja mahdollisesti myöhemmin vastaajalla ei ole totuudessa pysymisvelvolli- suutta. Jos asianomistaja haluaa lausua jotakin asiasta, on hänen pysyttävä totuudessa. Ha- vansi (2007, 123) kutsuu tätä periaatetta niin sanotuksi negatiiviseksi totuusvelvollisuudeksi.

Kun taas positiiviseksi totuusvelvollisuudeksi hän kutsuu sitä, että todistajan on aina puhuttava totta rangaistuksen uhalla.

Kun esitutkinta on saatu päätökseen, laaditaan esiin tulleista seikoista esitutkintapöytäkirja (Havansi 2007, 123). Esitutkintapöytäkirja tulee siirtää viralliselle syyttäjälle viipymättä syyteharkintaa tai rangaistusmääräysmenettelyä varten. Siirtoa ei tehdä silloin, jos rikosta ei ole tapahtunut tai ketään ei voi panna syytteeseen asiasta tai rikos on siinä määrin vähäinen, ettei yleinen etu vaadi siitä rangaistusta. (Havansi 2007, 124).

3.3.2 Syyteharkinta

Syyttäjä aloittaa syyteharkinnan, kun esitutkintamateriaali on toimitettu hänelle. Syyttäjän tulee arvioida, täyttääkö teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Lisäksi tulee hänen harkita, onko näyttöä tarpeeksi sekä onko todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta epäillyn syyllistyneen tekoon. (Jokela 1998, 124).

Videossamme tuomme esille sen, että syyttäjällä on aina itsenäinen päätösvalta, eikä kenelläkään ulkopuolisella taholla ole mahdollista vaikuttaa siihen. Kohderyhmämme ollessa koulu-
laiset on tärkeää mainita myös se, että rikoksen epäillyn ollessa alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti päätettävä, nostaako hän syytteen vai ei.

Rikokset voidaan jakaa virallisen syytteen alaisiin ja asianomistajarikoksiin. Syyttäjällä on niin sanottu ensisijainen syyteoikeus eli asianomistaja ei saa nostaa syytettä ennen kuin syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Jos yleinen etu sitä vaatii, syyte on nostettava asianomistajan vastustuksesta huolimatta. (Havansi 2007, 60). Tällaiset tapaukset ovat yleisempiä seksuaalirikoksissa.

Jos syytekynnys ei ylity, on syyttäjän tehtävä syyttämättä jättämispäätös. Havansi (2007, 139) luettelee useita tilanteita, joissa syyte voidaan jättää nostamatta. Esimerkiksi niissä tilanteissa voidaan syyte jättää nostamatta, joissa rikos on vähäinen tai rankaiseminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon henkilön omat olosuhteet sekä rikoksen olosuhteet. Myös silloin voidaan jättää syyte nostamatta, kun rikos on tehty alle 18-vuotiaana ja syynä on ollut enemminkin ymmärtämättömyys tai harkitsemattomuus kuin piittaamattomuus laista. Erittäin poikkeuksellisia tapauksia lukuun ottamatta syyttäjän syyteharkinta päättyy joko syytteen nostamiseen tai syyttämättä jättämiseen. (Havansi 2007, 140).

3.3.3 Oikeusprosessi rikosasioissa

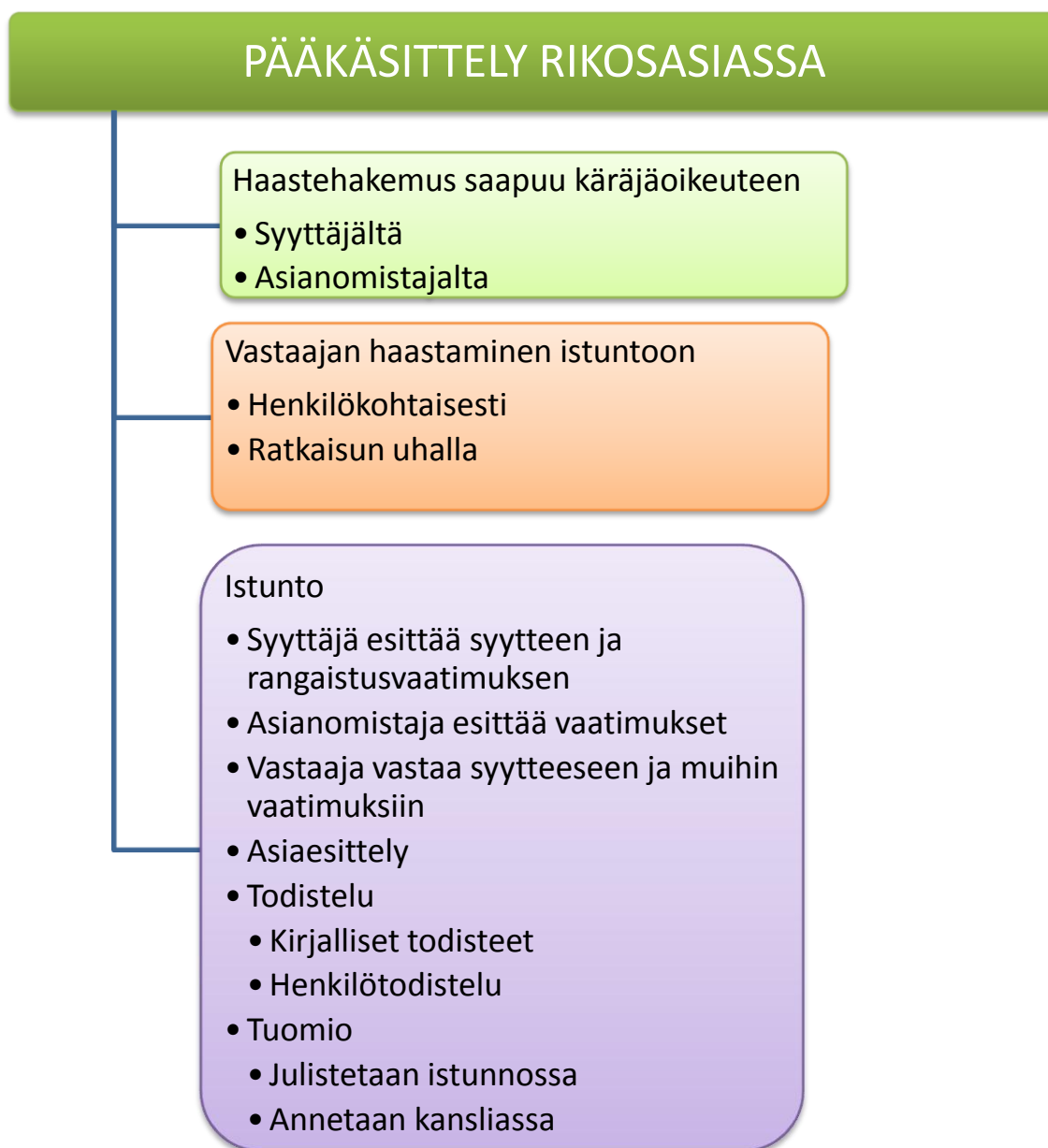
Rikosasia tulee vireille pääsääntöisesti silloin, kun syyttäjä toimittaa kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan (Jokela 2008, 277). (Kuva 3). Laki oikeudenkäynnistä rikosasioiden 5:3 kertoo, mitä haastehakemuksessa tulee olla. Rikosasian haastehakemuksessa tulee ilmetä vastaaja, asianomistaja, syytteenalainen teko, tekoaika- ja paikka, rikos, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen, rangaistus- ja menettämiskaava sekä muut vaatimukset, lainkohdat, asianomistajan vaatimukset ja, se ajaako syyttäjä niitä vai ei sekä todisteet.

Samalla käräjäoikeudelle toimitetaan esitutkintapöytäkirja mahdollisine liitteineen sekä tähän liittyvät kirjalliset todisteet. Käräjäoikeuden tulee pitää huolta haasteen tiedoksiannosta. Menettely voi jatkua käräjäoikeudessa kirjallisena tai asiasta voidaan pitää valmisteluistunto ennen pääkäsittelyä tai vaihtoehtoisesti pitää suoraan pääkäsittely. (Havansi 2007, 149).

Toisin kuin riitaprosessissa rikosprosessin valmisteluistunto on erittäin harvinainen. Valmisteluistuntoja pidetään vain laajoissa rikosasioissa. (Havansi 2007, 150). Vastaaja haastetaan pääkäsittelyyn joko henkilökohtaisesti, tai uhalla että asia voidaan tutkia ja ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Tuomioistuin voi kokoontua yhden tuomarin kokoonpanona tai yhden tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanona tai erittäin poikkeuksellisesti kolmen tuomarin kokoonpanossa (Havansi 2007, 154).

Pääkäsittely etenee lähes aina melko saman kaavan mukaisesti. Syyttäjä aloittaa esittelemällä haastehakemuksen ja rangaistusvaatimuksen asiassa. Jos syyttäjä ajaa asianomistajan korvausvaatimusta, tulee se esitellä tässä vaiheessa. Sen jälkeen asianosaisille annetaan mahdollisuus antaa lyhyt vastaus asiaan eli kiistääkö vai myöntääkö hän syytteen ja millä perustein. Seuraavaksi syyttäjä pitää laajemman asiaesittelyn ja samalla käydään läpi kirjalliset todisteet. Jälleen asianosaisilla on mahdollisuus lausua oma mielipide asiaesittelyyn ja esitellä omat kirjalliset todisteet. (Jokela 2008, 330).

Tämän jälkeen otetaan vastaan suullinen todistelu asiassa. Todistustaakka on kokonaan syyttäjällä eli hänen on näytettävä toteen, että syytetty on toiminut syytteessä kuvatulla tavalla. Asianomistajaa ja vastaajaa voidaan kuulla todistelutarkoituksessa sekä mahdollisia todistajia. (Jokela 2008, 350). Pelkkä vastaajan tunnustus ei riitä, vaan hänen syyllisyytensä tueksi on oltava myös muita todisteita. Todistelun vastaanottamisen jälkeen asianosaisilla on mahdollisuus pitää loppupuheenvuorot, jonka jälkeen tuomioistuin jää harkitsemaan päätöstä. Tuomio voidaan julistaa päätösneuvottelun jälkeen tai kansliatuomiona myöhemmin. Jos tuomiosta joudutaan äänestämään, tulee sen kannan voittaa, joka on vastaajan kannalta lievempi. Tuomioon tulee kirjoittaa äänestyksen tulos ja eriävät mielipiteet. (Havansi 2007, 169).

KUVA 3: Rikosprosessin kulku (Havansi 2007,147-169)

Halusimme tuoda videossamme esille rikosprosessin etenemisen esitutkinnasta oikeudenkäyntivaiheeseen asti. Keskityimme videolla siihen, miten rikosprosessi pääsääntöisesti etenee ja jätimme poikkeukset käsittelemättä. Lisäksi halusimme tuoda nuorille olennaisia asioita esille kuten sen, että toisin kuin rikosvastuu, vahingonkorvausvastuu alkaa jo ennen kuin henkilö täyttää 15 vuotta.

3.4 Oikeussalin henkilöt

Videolla esittelemme oikeussalissa läsnä olevat henkilöt niillä paikoilla, joissa he yleensä istuvat. Kerromme heidän tehtävistään istuntosalissa ja sen ulkopuolella sekä heidän koulutuksestaan. Kun koululaiset ovat katsoneet videon ennen käräjäoikeusvierailua, heillä on jo tieto siitä, kuka kukakin on istuntosalissa ja miten prosessi etenee. Tämä helpottaa käräjäoikeuden sihteerin työtä, sillä hänen ei tarvitse selittää asioita aivan alusta alkaen.

3.4.1 Tuomari

Havansi (2007, 41) jaottelee tuomarit oikeudellisen statuksen mukaan kolmeen pääryhmään: juristivirkamiehiin, luottamusmiestuumareihin sekä asiantuntijatuomareihin. Juristivirkamies on virkamiehenä nimitetty lakimies, joka on erottamaton eläkeikään asti. Lisäksi juristivirkamies on valikoitunut tehtävään asianmukaisen nimitysmenettelyn kautta.

Luottamusmiestuumari tunnetaan myös maallikotuomarina tai lautamiehenä. Kyseessä ei ole vakinainen virka, eikä lautamies olekaan hallinnollisessa mielessä virkamies. Oikeuslaitoksessa työskentelevä tai rangaistuslaitoksen virkamies ei voi olla lautamies. Maallikotuomarin ei tarvitse olla lakimies. Valintamenettely on riippuvainen poliittisesta kannatuksesta tai jonkun intressiryhmän luottamuksesta. Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet neljäksi vuodeksi kerrallaan yleensä kunnan poliittisten voimasuhteiden mukaisesti. Lautamiesten tulisi edustaa kunnan väestöä eli valituksi tulisi tulla eri-ikäisiä eri ammattiryhmistä ja eri puolilta kuntaa. Asiantuntijatuomarilla on jonkin alan erityisosaamista, jonka takia hän on valikoitunut tuomioistuimen jäseneksi. Asiantuntijatuomarin ei tarvitse olla lakimies. (Havansi 2007, 41).

Videossamme käsittelemme ainoastaan juristivirkamiehiä, koska asiantuntija- sekä luottamusmiestuumarit ovat nykyään erittäin harvinaisia varsinkin ylemmissä oikeusasteissa. Tuomarekin esille vain tuomarin yleiset kelpoisuusehdot eli sen, että tuomarin tulee olla yli 18-vuotias, Suomen kansalainen sekä hänen tulee olla esteetön käsiteltävässä asiassa. Lisäksi mainitsemme sen, että tuomari johtaa rikosprosessia oikeudessa sekä pitää yleistä järjestystä yllä oikeudenistunnossa.

3.4.2 Käräjäsihteeri

Käräjäsihteeri pitää istunnoissa pöytäkirjaa, johon hän kirjaa oikeudessa käydyn keskustelun pääkohdat ja päätökset. Hänen tehtäviinsä kuuluu myös asianosaisten, todistajien, tulkin ja mahdollisten lautamiesten tilaaminen oikeudenistuntoon. Henkilötodistelu menee aina ääninauhalle. Käräjäsihteerin tehtävänä on hoitaa tallennus ja kirjoittaa tallenteen tunnistetiedot. Käräjäsihteeri kirjoittaa aina istunnon päätteeksi lopullisen pöytäkirjan. Käräjäsihteerillä

ei ole mitään tiettyjä koulutusvaatimuksia tehtävään, mutta esimerkiksi oikeustradenomikoulutus antaa hyvät valmiudet toimia käräjäsihteerinä. (Heino 2011).

Käräjäsihteerin toimenkuvaan kuuluu myös pitää yhteyttä syyttäjään, asianosaisiin sekä avustajiin ja asiamiehiin. Tuomion julistamisen jälkeen käräjäsihteerin lähettää tuomion sitä pyytäneille ja tarvittaessa viranomaisille. Niissä tapauksissa joissa on määrätty esimerkiksi ajokieltoa, tulee tuomio lähettää poliisille. Käräjäsihteerin työnkuvat vaihtelevat käräjäoikeuksittain. Pienemmissä käräjäoikeuksissa käräjäsihteerin toimenkuva on laajempi kuin isoimmista käräjäoikeuksissa. Työnkuva vaihtelee myös riippuen siitä, onko hän töissä riita- vai rikososastolla. (Heino 2011).

3.4.3 Todistaja

Niin riita- kuin rikosjutuissa todistajalla on tärkeä rooli oikeudenkäynnissä, sillä hän voi kertoa havaintoja tapahtumista sekä auttaa muutenkin tapauksen selvittämisessä. Todistajalla on aina totuudessa pysymisvelvollisuus. (Havansi 2007, 105-106). Todistajalla on mahdollisuus saada korvauksia oikeuteen saapumisen johdosta. Hän voi vaatia korvauksia matkakuluista, ansionmenetyksestä sekä päivärahaa.

Todistajalla on oikeus kieltäytyä todistamasta eräissä tapauksissa. Kokonaan voi kieltäytyä silloin, kun todistaja on tällä hetkellä tai on ollut aikaisemmin avioliitossa tai kihloissa asianosaisen kanssa. Todistaja voi kieltäytyä myös silloin, kun "todistaja on suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa asianosaisen sukulainen taikka on tai oli naimisissa asianosaisen sanotunlaisen sukulaisen kanssa". (Havansi 2007, 165.) Myös silloin on mahdollista kieltäytyä, kun todistaja on asianosaisen sisarus tai sisaruksen aviopuoliso. Mitä on sanottu aviopuolisoista, koskee myös rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä. Todistajalla on myös oikeus kieltäytyä kysymyksistä, jotka voisivat saattaa hänet itsensä syytteeseen tai jonkun edellä mainituista läheisistä. Eräillä henkilöillä kuten papeilla, oikeudenkäyntiavustajilla ja lääkäreillä on oikeus kieltäytyä tietynluontoisista kysymyksistä. (Havansi 2007, 165-166).

3.4.4 Virallinen syyttäjä

Virallinen syyttäjä on vain rikosprosessiin liittyvä erityinen viranomainen. Syyttäjän tekemä syyteharkinta on oikeudellista harkintaa. Syyttäjän tulee arvioida, täyttääkö teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön, onko näyttöä tarpeeksi ja onko mahdollista jättää syyte nostamatta rikoksen vähäisyyden tai muun sellaisen lakiin perustuvan anteeksiantoperusteen nojalla. Syyteharkinta päättyy aina joko syytteen nostamiseen tai syyttämättä jättämiseen. Syyttäjällä on velvollisuus pyytää poliisilta lisätutkintaa, jos ilmenee, ettei asiaa ole selvitetty riittä-

västi. (Virolainen & Pöntinen 2004, 49-51). Lisäksi he korostavat, että syyttäjän on nostettava syyte virkavastuun nojalla, jos teko täyttää jonkin rikostunnusmerkistön ja näyttö on riittävä.

Syyttäjän on näytettävä toteen ajamansa asia, joten syyttäjällä on päävastuu asian selvittämisessä tuomioistuimessa, ei tuomarilla. Syyttäjä ei aja omaa henkilökohtaista etuaan, vaan toimii virkavastuun nojalla ja on velvollinen noudattamaan lakia ja toimia yhteiskunnan puolesta sen etuja valvoen. Syyttäjä huolehtii siitä, että rikoksen tekijä joutuu vastuuseen mutta myös siitä, ettei ketään ilman laillisia perusteita syytetä tai tuomita. (Virolainen & Pöntinen 2004, 29-30).

Jokela (2008, 58-59) jaottelee syyttäjän tehtävät kolmeen eri osioon. Ensimmäiseksi syyttäjän tulee päättää, nostaako hän syytteen vai ei, eli hän suorittaa syyteharkinnan. Toiseksi syyttäjä ajaa syytettä oikeudenistunnossa. Kolmanneksi syyttäjällä on tuomiovaltaan rinnastettavia tehtäviä. Syyttäjän tulee huolehtia, että rikoksiin syllistyneet saadaan mahdollisimman nopeasti edesvastuuseen. Yhtä tärkeää on se, ettei rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin ryhdytä syyttömiä vastaan.

Virolainen ja Pöntinen (2004, 61) tuovat esille sen, että Suomen oikeusjärjestelmässä syyttäjän keinovalikoimaan ei kuulu anglo-amerikkalaisesta oikeusjärjestelmästä ja amerikkalaisista tv-sarjoista tuttu "plea bargaining". He kuvailevat käsitteen tarkoittavan sitä, että syytteen nostamisesta tai sisällöstä sovittaisiin asianosaisten tai asianosaisten kanssa.

Halusimme tuoda oikeudenkäynnin henkilöitä esiteltäessä esille Suomen oikeusjärjestelmään liittyvät henkilöt ja heidän roolinsa oikeudenkäynnissä. Monilla nuorilla on tv-sarjoja ja elokuvia katsottuaan vääränlaisia tai harhaanjohtavia tietoja suomalaisesta oikeusjärjestelmästä. Emme kuitenkaan kokeneet hyödylliseksi tai tarpeelliseksi selvittää videolla läpi kohta kohdalta niitä asioita, jotka erottavat suomalaisen ja esimerkiksi amerikkalaisen oikeusjärjestelmän. Se olisi voinut johtaa jopa siihen, että nuoret muistaisivat entuudestaan tutumman amerikkalaisen oikeusjärjestelmän piirteet eivätkä suomalaisen oikeusjärjestelmän periaatteita.

3.4.5 Asianomistaja

Laissa ei ole tarkkaa määritelmää asianomistajalle, mutta Frände (2003, 184) määrittelee asianomistajan käsitettä käytettävän henkilöstä, jonka oikeudellisesti suojattua etua rikos loukkaa, ja jolla on oikeus vaatia yksityisoikeudellisia korvauksia. Yleiskielessä rikoksen uhria kutsutaan asianomistajaksi. Aina ei ole helppoa ratkaista, kuka tai ketkä ovat jutun asianomistajia. Tämä onkin jäänyt oikeustieteen ja käytännön selvitettäväksi. Asianomistajalla on

valtaa myös syyttäjään, koska useat rikokset ovat asianomistajarikoksia. Näissä tapauksissa syyttäjä ei voi nostaa syytettä, jos asianomistaja sitä vastustaa. (Frände 2003, 186-187)

Asianomistajalla on monia oikeuksia liittyen rikosprosessiin: hän voi nostaa syytteen ja ajaa sitä oikeudenkäynnissä, osallistua esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin asianosaisena sekä vaatia vahingonkorvauksia rikoksen seurauksena. Lisäksi vakavimmissa rikoksissa asianomistajalla on oikeus avustajaan tai tukihenkilöön. Syyttäjän tulee ajaa asianomistajan korvausvaatimuksia oikeudessa, jos ne eivät ole ilmeisen perusteettomia tai vaikeuta olennaisesti syyttäjän työtä. (Virolainen & Pölönen 2004, 152).

Asianomistajan tulee puhua totta hänen lausueessaan asiasta jotakin tai vastatessaan kysymyksiin. Asianomistaja voidaan tuomita perättömästä lausumasta, jos hän valehtelee asiasta eli kun hän vääristelee tapahtumia tai esittää olemattomia seikkoja. (Virolainen & Pöntinen 2004, 211). Asianomistaja voidaan kutsua käräjäoikeuden pääkäsitteilyyn sakon uhalla. Tästä saapumisvelvollisuudesta huolimatta asianomistajaa ei voida velvoittaa kertomaan tapauksesta. Tulee kuitenkin muistaa, että asianomistajan vaikenemista voidaan käyttää todisteena häntä vastaan. (Virolainen & Pölönen 2004, 214).

3.4.6 Syytetty

Kun rikosta aletaan selvittää, ei aina ole tiettyä henkilöä, johon tutkinta keskittyy. Sitten kun löytyy henkilö, jota voidaan pitää syllisenä rikokseen, puhutaan rikoksesta epäilystä. (Virolainen & Pölönen 2004, 255). Syytetyksi voidaan kutsua henkilöä, johon oikeudenkäyntivaiheessa kohdistuu rangaistusvaatimus. Tuomitukseksi kutsutaan taas sitä henkilöä, jota vastaan annetaan langettava tuomio. Syytetystä käytetään myös neutraalimpaa nimitystä vastaaja. (Virolainen & Pölönen 2004, 258).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan jokaisella syytetyllä tulee olla vähimmäisoikeudet. Hänellä on oikeus saada viipymättä tieto, mistä häntä syytetään ja millä perusteella, ja tämän tulee tapahtua hänen ymmärtämällään kielellä. Syytetyllä tulee olla aikaa valmistella puolustustaan ja halutessaan hankkia avustaja. Syytetyllä on myös oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka todistavat häntä vastaan. Oikeuden tulee kutsua syytetyn todistajat pyydettäessä oikeudenkäyntiin. Syytetyllä niin kuin muillakin asianosaisilla on oikeus saada maksutta tulkki sitä tarvittaessa. Syytettyä ei saa syyttää tai tuomita samasta rikoksesta, josta häntä on jo kerran syytetty tai tuomittu. Tätä kutsutaan niin sanotuksi ne bis in idem -säännöksi. (Virolainen & Pölönen 2004, 269-270).

Rikoksesta epäiltyä ja oikeudessa syytettyä tulee pitää syyttömänä, kunnes toisin näytetään. Syyttömyysosolettaman on katsottu myös sisältävän muitakin elementtejä. Tuomioistuimelle ei

saa olla ennakkokäsityksiä syytetyn syyllisyydestä, tuomioistuimen tulee pyrkiä aineellisen totuuden selvittämiseen, syytetyllä on oikeus esittää vastanäyttöä, todistustaakka on syyttäjällä, epäselvässä tilanteessa asia on ratkaistava syytetyn eduksi, syytetyllä on oikeus olla todistamatta itseään vastaan ja oikeus vaieta. (Virolainen & Pölönen 2004, 284-285). Lisäksi he mainitsevat, että hylkäävän tuomion perusteluissa ei saa olla vihjauksia syytetyn syyllisyydestä, vaan perusteluiden tulee vahvistaa syytetyn syyttömyys.

Syytetty ei ole millään tavalla velvollinen myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Hänen ei tarvitse todistaa itseään vastaan tai tunnustaa omaa syyllisyyttään. (Virolainen & Pöntinen 2004, 299). Jos syytetty lausuu jotakin asiasta, hänellä ei ole siinäkään totuudessapysymisvelvollisuutta toisin kuin asianomistajalla ja todistajalla on. Syytetyn vaikeneminen ei yksistään saa johtaa syyksilukevaan tuomioon, vaikka se voidaan ottaa huomioon muiden todisteiden joukossa. (Virolainen & Pölönen 2004, 304-305). Tuomitsemisen edellytyksenä on se, ettei syytetyn syyllisyydestä jää järkevää epäilyä. Syyttäjää koskee objektiivisyysvaatimus, jonka mukaan syyttäjän on tuotava esiin myös syytetyn syyttömyyttä tukevat todisteet. (Virolainen & Pölönen 2004, 343).

Videolla tuomme esille sen, mitä asianomistajan ja syytetyn käsitteet tarkoittavat sekä heidän perusoikeutensa ja velvollisuutensa. Korostamme sitä, että asianomistajalla on oikeus vaatia korvauksia sekä sitä, että asianomistajalla on totuudessapysymisvelvollisuus. Syytetyn osalta keskitymme erilaisiin yleisiin periaatteisiin kuten syyttömyysolettamaan ja siihen, että epäselvässä tilanteessa asia on ratkaistava syytetyn eduksi.

3.4.7 Lautamiehet

Lautamiehet kuuluvat oikeudenkäynnin kokoonpanoon vakavissa rikosjutuissa, kuten törkeissä pahoinpitely- ja raiskausjutuissa. Kokoonpanona on silloin tuomari ja kolme lautamiestä. Jokaisella käräjäoikeuden kokoonpanossa istuvalla on yksi ääni. Jos äänet menevät tasan, vastaajan kannalta edullisempi kanta voittaa. Lautamiehiä voi poikkeuksellisesti olla myös riitainunnoissa, mutta yleisesti ottaen lautamiehet ovat rikosprosessiin kuuluva erityispiirre. Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnan asukkaista ja heidän toimikautensa on aina neljä vuotta. (Havansi 2007, 44).

Lautamiesten tulee olla iältään 25-vuoden ja 62-vuoden väliltä heidän tullessaan valituksi tehtävään. Koulutustaustalla ei ole väliä, mutta kunnanvaltuuston tulisi valita tehtävään mahdollisimman laajasti eri alojen edustajia. (Virolainen & Pöllänen 2004, 590). Lautamieskokoonpanossa tulisi molempien sukupuolten olla edustettuna ja mahdollisuuksien mukaan tulisi ottaa eri-ikäisiä henkilöitä lautakuntakokoonpanoon.

3.4.8 Oikeudellinen avustaja

Syytetty voi itse hankkia yksityisen tai julkisen avustajan. Jos syytetty hankkii yksityisen avustajan, hän huolehtii itse myös hänen palkkiostaan. Julkinen avustaja taas saa palkkansa yhteiskunnan varoista. (Virolainen & Pöllönen 2004, 350). Syytetty voi pyytää julkista avustajaa tai sitten se voidaan määrätä viran puolesta. Julkisen avustajan määräämiseen ei vaikuta epäillyn tai syytetyn varallisuus. (Virolainen & Pöllönen 2004, 354).

Kansalaiselle on oikeus oikeusapuun, mutta oikeusavun saamiseen vaikuttaa hakijan tulot. Avustajalle voidaan maksaa koko palkkio valtion varoista tai sitten vain osittain. Oikeusapu kattaa kaikki oikeudelliset asiat aina esitutkinnasta lähtien. Oikeusapua voi hakea mistä oikeusaputoimistosta tahansa mutta tarkoituksenmukaisinta se olisi hankkia lähimmästä oikeusaputoimista. Oikeusapua ei voida myöntää yrityksille ja yhteisöille. (Oikeusapu, Oikeusministeriö, 2010).

Oikeusapua voi saada tuomioistuinkäsittelyä varten tai muihin asianajopalveluihin. Muita asianajotehtäviä ovat muun muassa asiakirjojen laadinta, oikeudellinen neuvonta ja avustaminen osituksessa tai perinnönjaossa. Oikeusapua ei myönnetä silloin, kun asialla on vähäinen merkitys henkilölle tai, jos oikeusavun myöntäminen olisi selvästi tarpeetonta tai asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä. Oikeusapua muina asianajopalveluja antavat vain julkiset oikeusavustajat. (Oikeusavun saaminen, Oikeusministeriö 2010).

3.4.9 Tulkki

Asianosaisilla on oikeus käyttää osaamaansa kieltä kaikissa tilanteissa, kun hänen asiaansa selvitetään. Asianosainen voi käyttää tulkkiä esitutkinnasta aina oikeudenkäyntivaiheeseen asti. Viranomaisella on velvollisuus hankkia tulkki asianosaisen puolesta ja tulkin palkkio maksetaan valtion varoista. Asiakirjat tulee kääntää sellaiselle kielelle, jota asianosainen ymmärtää. (Tulkki, Oikeusministeriö 2003).

Tulkki on vastuussa siitä, että kaikki asiat tulevat tulkatuksi ja että ne ovat oikein tulkattu. Mitään ei saa jättää tietoisesti pois, eikä tiivistelmien käyttö ole suotavaa, koska silloin voi jäädä joku merkityksellinen asia tulkkaamatta. Tulkki ei myöskään saa lisätä mitään omaa tulkattavan kertomukseen. Tulkin tehtävänä ei ole toimia tulkattavan avustajana tai neuvojana. (Tulkki, Oikeusministeriö 2003).

3.5 Sovittelu

Sovittelu tapahtuu neutraalin kolmannen osapuolen johdolla tuomioistuimen ulkopuolella ja se perustuu Suomessa aina vapaaehtoisuuteen. Sovittelua voidaan käyttää niin riita- kuin rikosasioissa. (Sovittelu, Oikeusministeriö 2009). Sovittelulla nähdään olevan monia hyötyjä perinteiseen oikeudenkäyntiin verrattuna. Sovittelun eduiksi on nähty muun muassa edullisuus, nopeus, joustavuus sekä ratkaisun lopullisuus. On nähty, että osapuolet sitoutuvat paremmin sovittelussa saatuun ratkaisuun kuin tuomioistuimen tuomioon. (Virolainen & Pölönen 2001, 28). Virolainen ja Pölönen (2007,28) haluavat huomauttaa, että empiirisissä tutkimuksissa on kuitenkin saatu erittäin ristiriitaisia tuloksia sovittelun eduista ja haitoista.

Rikosasioiden sovittelu on maksuton palvelu, joka tapahtuu puolueettoman sovittelijan johdolla. Sovittelussa pyritään löytämään osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Rikosasian sovittelu vaatii aina sekä uhrin että epäillyn suostumuksen. Sovitteluun soveltuu parhaiten ”pienemmät” rikokset kuten vahingonteot ja varkaudet. Paikallinen sovittelutoimisto päättää, otetaanko juttu sovitteluun vai ei. Aloitteen sovittelun aloittamiseksi voi kuitenkin tehdä uhri, epäilty, poliisi tai syyttäjä. Vapaaehtoinen koulutuksen saanut sovittelija hoitaa sovittelua. Onnistuneesta sovittelusta laaditaan kirjallinen sopimus. Varsinkin lievemmissä rikoksissa onnistunut sovittelu voi johtaa siihen, että asian käsittely viranomaisessa päättyy. (Sovittelu, Oikeusministeriö 2009).

Koska sovittelulla on vielä hyvin lyhyt historia ja tutkimustulokset ovat ristiriitaisista, katsoimme parhaaksi kertoa videolla vain lyhyesti sovittelusta. Videolla emme kertoneet sovittelun kulusta lähemmin, koska sovittelussa ei ole mitään tiettyä yhtä kaavaa, jonka mukaan se etenisi joka kerta. Videolla kerroimme vain rikosasian sovittelusta, koska sovittelu on siinä yleisempää.

4 Projektisuunnitelma

Helsingin käräjäoikeudessa käy viikoittain useita koululaisryhmiä seuraamassa istuntoja ja käräjäoikeuden sihteri pitää jokaiselle ryhmälle esittelykierroksen kertoen muun muassa oikeusjärjestelmästä, käräjäoikeuden tehtävistä ja tulevasta istunnosta. Tämä sitoo aina hänen työpanoksensa ja sen vuoksi käräjäoikeudessa oli pohdittu vaihtoehtoista toteutustapaa. Ratkaisuna oli esitetty, että käräjäoikeus pyytäisi oikeustradenomiopiskelijoita tekemään käräjäoikeudelle esittelyvideon. Kiinnostuimme aiheesta ja tiedustelimme sähköpostitse käräjäoikeuden sihteri Marja-Leena Tuormaalta mahdollisuudesta toteuttaa video opinnäytetyönämme. Tuormaa vastasi meille lähes heti ja ehdotti tapaamista, jossa esittelyvideon toteuttamisesta neuvoteltaisiin.

Helmikuussa 2010 tapasimme Helsingin käräjäoikeudessa hallintopäällikkö Matti Palojarven, talouspäällikkö Henri Huhtisen ja käräjäoikeuden sihteerin Marja-Leena Tuorman. Neuvottelussa keskusteltiin alustavasti esittelyvideon toteutuksesta, aikataulusta ja samalla nousi esiin kysymyksiä, joihin vastaamiseen tarvitsimme ohjaajamme apua. Helsingin käräjäoikeuden edustajat suhtautuivat projektiimme erittäin myönteisesti ja he lupasivat antaa ideoita videon sisältöön sekä tarkistaa videon sisällön oikeellisuuden.

Vähitellen opinnäytetyömme rakenne alkoi hahmottua ja samalla alkoi yhteistyökumppaneiden etsintä. Alusta alkaen oli ollut selvää, että taitomme eivät riittäisi videon tekniseen toteuttamiseen. Otimme yhteyttä erääseen ammattikouluun ja ammattikorkeakouluun, mutta kiinnostus oli todella vähäistä ja kummastakaan koulusta ei vastattu tiedusteluihin ennen kuin kysyimme asiasta uudelleen. Otimme yhteyttä Helsingin tekniikan alan oppilaitoksessa Heltechissä media-alaa opiskelemaan Sampo Laineeseen ja tiedustelimme häneltä, olisiko hän kiinnostunut yhteistyöstä tai tietäisikö hän sopivaa kuvausryhmää. Laine kiinnostui ideasta ja kokosi kuvausryhmän, johon liittyivät hänen lisäksi Joel Kukkonen ja Valteri Porola.

Huhtikuussa 2010 esitimme opinnäytetyömme tutkimussuunnitelman opinnäytetyöseminaarissa. Olimme myös vahvemmin sitä mieltä, että aikataulumme tulisi pitämään ja realistinen valmistumisaikataulu olisi joulukuussa 2010. Työnjakomme suunnittelussa otimme huomioon sen, että aikataulujen vuoksi emme pystyisi kirjoittamaan yhdessä. Tämän vuoksi päädyimme siihen, että kumpikin kirjoitti sovitusta aiheista, tämän jälkeen teksti lähetettiin toiselle kommentoitavaksi, jonka jälkeen alkuperäinen kirjoittaja muokkasi tekstiä palautteen perusteella. Lopulliset tekstit muokkasimme yhdessä.

Kesä 2010 osoittautui kuitenkin kiireisemmäksi kuin olimme uskoneet. Vaikka opinnäytetyö ja sen eteneminen oli molempien mielessä, työ ei edistynyt. Hankimme tuolloin lähdekirjallisuutta ja -aineistoa. Opinnäytetyön kuvakäsikirjoitus eteni vähitellen ja kirjallinen osuus siinä sivussa. Elokuusta lähtien keskityimme enemmän kuvakäsikirjoitukseen ja kirjallisen osuuden työstäminen jäi vähemmälle. Kokosimme kuvakäsikirjoituksen materiaalia ja aiheita, jaoimme aiheet kirjoitettavaksi, teimme varsinaista kirjoitustyötä ja kommentoimme toistemme tekstejä. Lähetimme käsikirjoituksen raakaversioita luettavaksi Sampo Laineelle ja kävimme sähköpostitse neuvotteluja siitä, miten projekti tulisi etenemään ja millä aikataululla

4.1 Kuvakäsikirjoitus

Syyskuun puolivälissä tapasimme Laineen ja Kukkonen. He antoivat meille malliksi erään käsikirjoituksen, jonka mukaan muokkasimme oman käsikirjoituksemme. Tapaamisessa keskustelimme siitä, millaista kuvaa videolla näytettäisiin ja miten eri asioita kuvattaisiin. Lisäksi

näytimme Laineelle ja Kukkoselle Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomuksessa 2009 olevia kuvia oikeustalon sisältä, jotta he pystyivät pohtimaan, millaista materiaalia käräjäoikeudessa voisi kuvata.

Tapaamisen jälkeen jaoimme tekstit, joita muokkasimme alustavasti käsikirjoituksen muotoon ja myöhemmin muokkasimme ne yhdessä ehjäksi kokonaisuudeksi. Tuon version lähetimme ohjaajallemme, jotta saisimme palautetta siitä, toimisiko tekstimme lainkaan käsikirjoituksena. Ohjaajamme palautteen mukaan teksti oli aivan liian vaikeaa ymmärtää kuultuna, joten sitä pitäisi muokata helpommaksi. Totesimme, että olimme jo tulleet sokeiksi tekstillemme ja sen virheille, ja annoimmekin muutaman henkilön lukea kuvakäsikirjoituksemme. Heidän antamansa palautteen perusteella kuvakäsikirjoituksen tekstiä oli helppo muokata selkeämmäksi. Palautteen perusteella huomasimme esimerkiksi vaikeat termit, jotka olivat meille itseltään selvyyksiä, mutta joiden merkitys oli aiheellista kertoa. Palautteen perusteella muokatun version lähetimme ohjaajallemme ja saimme häneltä hyvää palautetta ja uskalsimme antaa käsikirjoituksen luettavaksi ja tarkistettavaksi Helsingin käräjäoikeuteen.

Lokakuussa 2010 pyysimme kuvausryhmämme jäsenet Laineen ja Kukkosen tutustumaan Helsingin käräjäoikeuteen kuvauspaikkana. Kierrätimme heitä eri puolilla rakennusta ja näytimme heille paikkoja, joita olimme itse alustavasti ajatelleet kuvauspaikoiksi. Helsingin käräjäoikeus sijaitsee Salmisaarentalossa, joka on museoviraston suojelema kohde. Aikaisemmin rakennuksessa sijaitsi Alko Oy:n pääkonttori ja tehdasrakennus, jotka olivat valmistuneet vuonna 1938. (Lausamo 2011) Rakennus on hyvin näyttävä ja toivoimme, että se tulisi näkymään myös videolla. Laine ja Kukkonen olivat kanssamme samaa mieltä ja heillä oli heti ideoita siitä, miten rakennusta voisi kuvata mahdollisimman kiinnostavalla tavalla.

4.2 Videointi

Viikon päästä tästä tapaamisesta kuvausryhmä saapui ensimmäisen kerran käräjäoikeuteen kuvauslaitteiden kanssa. Tarkoituksena oli kuvata yleiskuvaa, jota voitaisiin käyttää esimerkiksi taustakuvina videolla. Kuvausryhmän saapuminen vaati hieman taustatoimia käräjäoikeudessa ennen kuin he saapuivat. Aivan aluksi tarkistimme Marja-Leena Tuormalta paikat, joissa sai kuvata ja ilmoitimme vartijoille kuvausryhmän saapumisesta. Kuvauspäivä sujui hyvin ja olimme tyytyväisiä kuvauksien onnistumiseen.

Kuvauksiin oli tiedossa viikon tauko, sillä kuvausryhmällä oli seuraavalla viikolla messujärjestelyjä. Projekti kuitenkin etenisi myös tuolloin, sillä päätimme saada opinnäytetyömme kirjallista osuutta huomattavasti valmiimmaksi sekä pyytää käräjäoikeudelta tietoja siitä, missä vaiheessa käsikirjoituksen tarkistus etenee.

Viikon kuvaustauon aikana etsimme käräjäoikeuden henkilöstöstä ja kaveripiiristämme henkilöitä esiintymään videollemme. Halusimme videolle sujuvasanaisia henkilöitä, jotka esiintyisivät luontevasti kameran edessä. Saimme summaarisia riita-asioita käsittelevän Helen Karimin kertomaan summaarisen menettelyn kulusta ja asiakaspalvelussa työskentelevän Anna Juvosen kertomaan avioeroprosessista.

Avioeroprosessista kerromme videolla kuvitteellisen asiakaspalvelutilanteen kautta. Siihen kohtaukseen pyysimme Jenni Juslinia näyttämään avioeroa hakevaa Minnaa. Kohtauksessa Juslinin näyttämä Minna tulee kysymään neuvoa käräjäoikeuden asiakaspalvelusta ja toimistosihteerinä näyttävä, myös oikeassa elämässä toimistosihteerinä työskentelevä Juvonen kertoo prosessin etenemisestä.

Saimme käsikirjoituksen tarkastettuna kuvauspäivää edeltävänä päivänä. Käsikirjoitus ei vaitinut suuria muutoksia, joten pääsimme kuvaamaan aikataulun mukaisesti. Aloitimme asiakaspalvelusta ja kuvaukset sujuivat hyvin. Aamupäivä asiakaspalvelussa oli yllättävän rauhallinen, joten kuvaukset eivät kärsineet ihmisvilinästä tai liiasta taustahälinästä.

Seuraavana kuvauskohteena oli istuntosali. Videolla havainnollistamme sen, millä paikoilla kukin oikeudenkäynnin henkilö yleensä istuu, jotta koululaisten on helpompi hahmottaa tilanne ja seurata istuntoa. Tähän tarvitsimme kymmenkunta henkilöä ja ongelmalliseksi tilanteen teki se, että emme olleet voineet pyytää ihmisiä juurikaan etukäteen, sillä emme tieneet kuvausten tarkempaa aikataulua. Hälytimme lyhyellä varoitusajalla tuntemiamme käräjäoikeuden työntekijöitä istuntosaliin ja saimme siten yllättävän hyvin juuri tarvitsemamme määrän henkilöitä kuvauksiin. Toki ihmisiä kiinnostivat sellaiset seikat, kuten esimerkiksi kuinka kauan kuvaukset kestää ja mitä siellä joutuu tekemään, mutta jos heillä ei juuri siinä tilanteessa ollut kiireisiä töitä, he lähtivät innolla mukaan. Kuvaukset istuntosalissa saatiin valmiiksi hyvin nopeasti, mikä oli erittäin hyvä, sillä emme halunneet viedä liikaa kuvauksiin lupautuneiden henkilöiden aikaa.

Viimeisenä kuvausaiheena tuona päivänä oli summaaristen riita-asioiden käsittely. Lavastimme erään käyttämättömänä olevan työhuoneen käytössä olevan näköiseksi ja kuvasimme siellä yleiskuvaa, jota voidaan käyttää missä kohdassa videota tahansa ja lisäksi kohtauksen, jossa Karim kertoo summaaristen riita-asioiden käsittelystä. Kuvaukset menivät todella sujuvasti ja nopeasti, mikä oli hyvä, sillä saimme kuvattua kaikki suurimmat kohtaukset valmiiksi.

Joulukuun alussa kuvasimme kohtauksen, jossa päähenkilömme Kalle päättää ottaa pikavipin, mutta ei maksuhuomautuksista huolimatta maksa sitä. Tämä johtaa lopulta siihen, että haastemies soittaa Kallelle kertoakseen haasteesta, joka hänelle toimitetaan käräjäoikeudesta. Olimme alun perin ajatelleet, että haastemies soittaisi ovikelloa ja toimittaisi Kallelle tiedok-

siannon antamalla paperit ovella, mutta koska puhelintiedoksianto tuli voimaan vasta kesäkuussa 2010 ja on siten ajankohtainen, päätimmekin, että Kalle saa tiedon haasteesta puhelintiedoksiantona. Kallea näytteli kuvausryhmämme jäsen Laine.

Helmikuun 2011 alussa kuvasimme viimeisen kerran Helsingin käräjäoikeudessa. Tuolloin kuvattiin kohtaus, jossa haastemies Martti Kola soittaa Kallelle ja toimittaa hänelle puhelintiedoksiannon. Lisäksi kuvasimme vielä hieman lisää yleiskuvaa Helsingin käräjäoikeudesta. Kuvausryhmämme kävi kuvaamassa poliisilaitoksen ja pelastuslaitoksen luona kuvitusmateriaalia videolle maaliskuun alussa. Lisäksi pääsimme itse puhumaan puheosuudet videolle ja ne äänitettiin Heltechin tiloissa Helsingissä. Videon ensimmäinen versio oli valmis huhtikuussa aikana, jolloin annoimme sen arvioitavaksi Helsingin käräjäoikeudelle.

5 Pohdinta ja yhteenveto

Tarkoituksenamme oli tehdä selkeä ja Helsingin käräjäoikeutta hyödyttävä video. Alusta asti oli selvää, että halusimme kertoa videolla erityisesti nuoria kiinnostavista aiheista ja välttää mahdollisimman paljon pelkkien kaavioiden ja käsitteiden selittämistä, ottaen kuitenkin huomioon, että joissakin kohdissa kaaviot auttoivat havainnollistamista. Saimme videolla ja kirjallisessa työssä esittelemämme aihepiirit melko helposti rajattua niin, että videon pituudesta ei tullut liian pitkä. Saimme hankittua hyvät tekijät videolle ja myös esiintyjien hankkiminen videolle sujui nopeasti ja saimme esiintyjiksi erittäin luontevia henkilöitä.

Olimme koko opinnäyteprosessin ajan molemmat töissä, joten välillä työn eteenpäin saaminen oli vaikeaa ja raskasta. Päätimme edetä kirjoitusprosessissa niin, että kumpikin kirjoittaa sovitusta aiheista erikseen ja tämän jälkeen teksti lähetettäisiin toiselle palautetta varten. Lopullisen version muokkasimme yhdessä. Tämä työntekotapa sopi meille hyvin, koska saimme kirjoittaa koska meille sopi ja työ eteni kokoajan eteenpäin.

Välillä tuntui, että olisi ollut helpompi tehdä pelkkä kirjallinen työ kyselyineen kuin tehdä video ja kirjallinen työ. Videon tekeminen on aiheuttanut paljon lisäselvitettävää ja työtä, mutta toisaalta se on ollut hyvänä vastapainona kirjoitustyölle. Opinnäyteprosessin aikana pystyimme käyttämään koulussa oppiamme asioita ja oppimaan uutta. Olemme verkostoituneet videota tehdessämme eri organisaatioiden ja ihmisten kanssa, josta on varmasti hyötyä myös tulevaisuudessa.

Aikataulujen yhteensovittaminen kuvausryhmän kanssa sekä työkiireet johtivat siihen, että emme valmistuneet alkuperäisen suunnitelman mukaisesti joulukuussa 2010. Lisäaika antoi meille kuitenkin hyvän mahdollisuuden muokata työtämme vielä ja antaa joidenkin ideoimme kehittyä lisää.

Toukokuussa 2011 saimme palautetta videon ensimmäisestä versiosta Helsingin käräjäoikeudelta. Käräjäoikeuden sihteeri Marja-Leena Tuormaa oli tyytyväinen ensimmäiseen versioon ja esitti vain muutamia toiveita ja tarkennuksia videon seuraavaan versioon. Kyseiset tarkennukset olivat lähes samat kuin olimme itsekin ilmoittaneet videon leikkaajalle. Videon alku oli hieman hidastempoinen, joten siihen toivottiin vaihtuvaa kuvaa elävöittämään sitä ja tähän tarkoitukseen he ehdottivat sisäkuvaa käräjäoikeudesta. Videolla näkyviin piirroskaavioihin oltiin erittäin tyytyväisiä, sillä niiden toteuttamisessa oli todella hyvin otettu huomioon videon ensisijainen kohderyhmä eli koululaiset. Tarkennuksena Tuormaa toivoi, että piirroskaavioihin lisättäisiin muutamia termejä kirjoitettuna. Näytelyihin kohtauksiin Tuormaa oli tyytyväinen ja hänen mielestään asiapuoli oli esitetty videolla hyvin, joten siitä ei ollut mitään huomautettavaa.

Videon jakelussa käytettävää muotoa ei pystytty päättämään opinnäytetyöprosessimme aikana, joten emme suunnitelleet videon oheen minkäänlaista oheismateriaalia, esimerkiksi dvd:n kansilehteä. Video saatetaan ladata internetiin ja sitä kautta jakaa oppilaitoksille, joten tuolloin oheismateriaalin tulisi olla hieman erilaista kuin dvd:n oheismateriaali. Olemme kuitenkin ilmoittaneet käräjäoikeudelle, että voimme suunnitella oheismateriaalin myöhemminkin. Tulemme myös keskustelemaan käräjäoikeuden kanssa tekijänoikeusasioista. Olemme tyytyväisiä kirjalliseen työhömmme sekä esittelyvideoon ja olemme varmoja, että esittelyvideota tullaan esittämään Helsingin käräjäoikeudessa, kunhan lopullinen versio valmistuu.

Lähteet

Painetut lähteet

Frände, D. 2005. Yleinen rikosoikeus. Helsinki: Edita

Frände, D. 2003. Brott och rättegång. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Gottberg, E. 2007. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Neljäs ajantasaistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.

Havansi, E. 2007. Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Prosessioikeuden oikeusdogmaattiset perusteet. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009. Sastamala: Vammalan kirjapaino.

Huovinen, S. 2008. Viestintäoikeuden vuosikirja 2007: mikä osa yleisöllä?. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Jokela, A. 2003. Oikeudenkäynti II. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Jokela, A. 2002. Oikeudenkäynti II. Jyväskylä: Gummerus.

Jokela, A. 1998. Uudistuva rikosprosessi. Toinen uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.

Juholin, E. 2006. Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön. Neljäs uudistettu painos. Porvoo: WS Bookwell.

Juholin, E. 2009. Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön. Viides uudistettu painos. Porvoo: WS Bookwell.

Kangas, U. 2004. Introduktion till familjeförmögenhetsrätten. Helsinki: Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet.

Kortetjärvi-Nurmi S. & Rosenström A. 2000. Yritysviestinnän ABC. Helsinki: Edita.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

Lappalainen, J. Siviilijutun käsittely käräjäoikeudessa vuoden 2002 uudistuksen mukaan. Helsinki 2002: Hakapaino

Nuotia, K. & Majanen, M. 2003. Rikosoikeuden poluilla. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Näsi, J. (toim.) 1995. Understanding stakeholder thinking. LSR-Julkaisut Oy ja kirjoittajat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Pohjonen, S. (toim.). 2001. Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino

Tiilikka, P. 2010. Viestintäoikeuden vuosikirja 2009: oikeutta ja politiikkaa. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Virolainen, J., Pölonen, P. 2004. Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. Helsinki: WSOY.

Sähköiset lähteet

Itä-Suomen hovioikeuden viestintäsuunnitelma. Oikeusministeriö 2007. Viitattu 30.3.2011. <http://www.oikeus.fi/40617.htm>

Lausamo 2011. Viitattu 4.5.2011. http://www.lausamo.com/fi/Referenssit/julkiset_rakennukset/Salmisaarentalo_Oikeustalo/

Mitä me teemme? ProCom - Viestinnän ammattilaisten oma järjestö ja koulutusyhtiö 2011. Viitattu 18.4.2011. <http://www.procom.fi/procom/mita-me-teemme/>

Oikeusapu, Oikeusministeriö 2010. Viitattu 12.11.2010. <http://www.oikeus.fi/4313.htm>

Oikeusavun saaminen, Oikeusministeriö 2010. Viitattu 12.11.2010. <http://www.oikeus.fi/5653.htm>

Perheasiat, Oikeusministeriö päivitetty 2009. Viitattu 22.5.2010 <http://www.oikeus.fi/5897.htm>

Pikavippi - Google-haku 2011. Viitattu 20.3.2011 http://www.google.com/search?q=pikavippi&rls=com.microsoft:fi:IE-SearchBox&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=117HPNN_fi

Sovittelu, Oikeusministeriö 2009. Viitattu 14.11.2010. <http://www.oikeus.fi/4040.htm>

Tulkki, Oikeusministeriö. Päivitetty 24.3.2003. Viitattu 20.3.2011 <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Pohjoismainenkielisopimus/Ammattitaitoinentullkki>

Tilastokeskus, Siviilisäädyn muutokset 2009. Viitattu 16.4.2011. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_tie_001_fi.html

Julkaisemattomat lähteet

Heino, K. 2011. Käräjäsihteerin haastattelu 17.1.2011. Helsingin käräjäoikeus. Helsinki.

Helsingin käräjäoikeuden viestintäsuunnitelma 2003. Helsinki.

Peltonen, A. 2010. Toimistosihteerin haastattelu 15.12.2010. Helsingin käräjäoikeus. Helsinki.

Kuvat

Kuva 1: Tuomioistuimet

Kuva 2: Riita-asian eteneminen

Kuva 3: Rikosprosessin eteneminen

Liite 1: Kuvakäsikirjoitus

EXT. SALMISAARI, OIKEUSTALON SISÄPIHA, PÄIVÄ

Kuvaa Oikeustalon pääsisäänkäynnin ulkopuolelta. Teksti:
Helsingin käräjäoikeus.

INT. OIKEUSTALON AULA, PÄIVÄ

Kuvaa Helsingin käräjäoikeuden aulasta, jonka jälkeen ruutuun
tulee kaavio vallan kolmijako-opista ja tuomioistuinten
jaottelusta.

KERTOJA

Suomessa on käytössä niin sanottu vallan kolmijako-oppi,
joka tarkoittaa sitä, että lainsäädäntövalta,
tuomiovalta ja toimeenpanovalta on eriytetty. Suomessa
lainsäädäntövaltaa käyttää pääasiassa eduskunta,
toimeenpanovaltaa valtioneuvosto ja sen alaiset
viranomaiset sekä tuomiovaltaa riippumattomat
tuomioistuimet.

Tuomioistuimet voidaan jakaa yleisiin ja erityisiin
tuomioistuimiin. Yleisiä tuomioistuimia ovat
käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus sekä
hallinto-oikeudet ja korkein hallinto-oikeus. Tiettyjä
asiaryhmiä varten on erityistuomioistuimia. Niiden
tarkoituksena on tarjota käsiteltäviin asioihin sellaista
asiantuntemusta, jota yleisillä tuomioistuimilla ei ole.
Erityistuomioistuimia ovat markkinaoikeus,
työtuomioistuin, vakuutus oikeus ja valtakunnanoikeus.

INT. KÄRÄJÄOIKEUS, YLEISTÄ KUVAA, PÄIVÄ, ALUKSI TEKSTI
"KÄRÄJÄOIKEUDEN TEHTÄVÄT"

KERTOJA

Käräjäoikeudet ratkaisevat riita-, rikos- ja hakemusasioita. Riita-asiat voivat liittyä esimerkiksi vahingonkorvauksiin, kaupan purkuun tai perintöriitaan. Riita- asioissa on kysymys yksityisten ihmisten tai yhteisöjen, eli esimerkiksi yhdistysten tai säätiöiden erimielisyyksien ratkaisemisesta puolueettomassa tuomioistuimessa. Rikosoikeudellinen asia voi olla esimerkiksi näpistys, rattijuopumus tai pahoinpitely. Hakemusasiat liittyvät läheisesti ihmisten elämään. Niistä perheoikeudellisia hakemusasioita ovat muun muassa avioero sekä lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta käsittelevät asiat.

EXT. SALMISAARI, TAIDETEOS JA RAITIOVAUNU, OIKEUSTALO, PÄIVÄ

KERTOJA

Helsingin käräjäoikeus on Suomen suurin käräjäoikeus. Vuosittain siellä ratkaistaan 60 000-70 000 asiaa. Helsingin käräjäoikeus jakaantuu neljään rikosasioita käsittelevään ja neljään riita-asioita käsittelevään osastoon. Lisäksi siellä on hallinto-osasto, joka käsittää muun muassa asiakaspalvelun sekä henkilöstö- ja taloushallinnon. Käräjäoikeuden tuomareilla on oikeus vihkiä avioliittoon ja rekisteröidä parisuhteita. Oikeustalo sijaitsee Helsingin Salmisaarella, Kaapelitehdasta vastapäätä.

INT. OIKEUSTALO, ERI OSASTOILTA HENKILÖSTÖÄ, PÄIVÄ, ALUKSI TEKSTI:
"HENKILÖSTÖ"

KERTOJA

Helsingin käräjäoikeudessa työskentelee tuomareita, kärjäviskaaleja, notaareja, kansliahenkilökuntaa ja haastemiehiä.

Käräjätuomarit ovat koulutukseltaan oikeustieteen kandidaatteja tai maistereita. Lisäksi heiltä vaaditaan tehtävän hoitamiseen vaadittu taito ja kokemusta käräjätuomarin tehtävän hoitamisesta. Käräjätuomarit ratkaisevat riita- ja rikosasioita sekä riitaisia hakemusasioita.

Kärjäviskaali on tuomarin uralle haluava henkilö, joka on tuomioistuinharjoittelunsa jälkeen toiminut tuomioistuimen eri tehtävissä. Kärjäviskaalit ratkaisevat vähäisempiä riita-, rikos- ja hakemusasioita sekä toimivat oikeudenkäynneissä jäsenenä kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Notaari on henkilö, joka on suorittanut oikeustieteellisen loppututkinnon ja on tullut kärjäoikeuteen suorittamaan vuoden ajaksi tuomioistuinharjoittelua. Vuoden aikana notaarit kiertävät eri osastoilla eri tehtävissä ja ratkaisevat itse riita-, rikos- ja hakemusasioita. Tuomioistuinharjoittelun jälkeen notaari saa varatuomarin arvon.

Kansliahenkilökuntaa työskentelee kärjäsihteereinä, hallinto-osastolla, asiakaspalvelussa ja arkistossa. Kärjäsihteerit huolehtivat useista valmisteluun liittyvistä asioista sekä kirjoittavat pöytäkirjan oikeudenkäynnin aikana.

Haastemiesten tehtävänä on toimittaa tiedoksiantoja sekä hoitaa istuntoihin liittyviä kanslia- ja neuvontatehtäviä. Tiedoksianto voi olla esimerkiksi kutsu saapua oikeuteen tai mikä tahansa muu asiakirja, joka halutaan antaa vastaanottajalle todisteellisesti tiedoksi. Kansliahenkilökunta ja haastemiehet voivat saada oikeuden ratkaista omalla vastuullaan

yksinkertaisia ja riidattomia velkomus- ja hakemusasioita.

INT. KALLEN KOTI, PÄIVÄ

Kalle istuu sohvalla puhelinlasku kädessään ja näyttää tuskaiselta.

KERTOJA

Kalle on 27-vuotias nuori mies pääkaupunkiseudulta. Nyt Kallella on ongelma; hänen pitäisi maksaa puhelinlaskunsa, mutta rahaa ei ole. Kalle muistaa ystäviensä puhuneen pikavipeistä, kuinka helppo tapa se on saada käytännössä ilmaista rahaa.

Kalle selaa lehteä, huomaa mainoksen ja näpyttelee kännykkää.

KERTOJA

Kalle löytää lehdestä pikavippi-ilmoituksen ja päättää kokeilla, eihän yksi kerta vielä mitään haittaa. Samalla hän päättää ottaa hieman enemmän lainaa, kuin mitä puhelinlasku vaatii, onhan se kiva ostaa itselle tai perheelle jotain ekstraa. Kalle saa 300 € lainaa ja maksaa puhelinlaskunsa. Lopun lainasumman hän tuhlaa ja unohtaa lainan kokonaan.

Postista tulee erilaisia kirjeitä, Kalle avaa maksumuistutuksen.

KERTOJA

Pian Kalle alkaa saada pikavipistäään maksumuistutuksia. Lainasummaan on jo lisätty korkoja ja summa on kasvanut huomattavasti. Muistutuksissa kerrotaan, että lasku siirtyy käräjäoikeuteen käsiteltäväksi, jos sitä ei makseta välittömästi. Kalle ei oikein ymmärrä asiaa ja päättää unohtaa koko jutun.

Eräänä päivänä Kallen puhelin soi. Kalle vastaa puhelimeen. Soittaja esittelee itsensä haastemieheksi käräjäoikeudesta ja varmistaa, että puhelimesta on varmasti oikea henkilö.

Haastemies kertoo puhelintiedoksiannosta ja haasteesta, jonka hän toimittaa Kallelle. Kalle on jättänyt maksamatta ottamansa pikavipin ja nyt pikavippiyritys perii saataviaan käräjäoikeuteen jätetyn haastehakemuksen myötä.

INT. HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS, OSASTO 4, PÄIVÄ

Sihteeri kantaa isoa paperipinoa ja työskentelee tietokoneen ääressä. Yleiskuvaa osastolta.

TOIMISTOSIHTTEERI

Riita-asioita voidaan ratkaista summaarisessa menettelyssä. Summaarinen on vaatimuksiltaan pienehkö ja riidaton asia, yleensä velkomus. Asiassa ei järjestetä istuntoa, vaan se käsitellään kirjallisesti. Summaarisissa asioissa kyse voi olla esimerkiksi maksamatta jääneistä puhelinlaskuista tai pikavipeistä.

Kantaja eli velkoja lähettää haastehakemuksen kirjallisesti käräjäoikeuteen, josta se toimitetaan vastaajalle eli velalliselle todisteellisesti tiedoksi ja varataan tälle aikaa vastata haasteeseen, joko kiistämällä tai myöntämällä haastehakemuksen vaatimukset. Mikäli vastaaja ei vastaa määräajassa, asiasta voidaan antaa yksipuolinen tuomio. Näin ollen vastaaja velvoitetaan maksamaan velkojan saatava vaatimusten mukaisesti.

Yksipuolinen tuomio on ulosottokelpoinen eli kantaja saa periä saataviaan ulosottomiehen välityksellä.

Yksipuolisen tuomion saanut velallinen menettää myös luottotietonsa määrääjäksi.

INT.KÄRÄJÄOIKEUS

Kuvassa näkyy kaavio riita-asian käsittelystä.

KERTOJA

Riita-asia ei tule vireille viranomaisen aloitteesta vaan henkilön, jota asia koskee, on itse laitettava asia vireille tuomioistuimeen. Riita-asian kulku voidaan jakaa kolmeen päävaiheeseen. Ensin kantaja eli henkilö, joka haluaa asiansa käsiteltävän tuomioistuimessa, toimittaa haastehakemuksen käräjäoikeuteen. Toiseksi käräjäoikeus tarkistaa haastehakemuksen, laatii haasteen ja toimittaa sen sekä haastehakemuksen tiedoksi vastaajalle eli riita-asian toiselle osapuolelle, johon kantajan vaatimus kohdistuu. Kolmanneksi vastaajalle varataan mahdollisuus antaa asiassa kirjallinen vastaus. Mikäli vastaaja kiistää kantajan vaatimukset, asian käsittely jatkuu käräjäoikeudessa kirjallisena tai suullisena valmisteluna. Valmistelun aikana pyritään selvittämään riitaiset ja riidattomat seikat asianosaisten välillä. Jos asia pysyy riitaisena, järjestää käräjäoikeus asiassa suullisen pääkäsittelyn, jonka jälkeen käräjäoikeus antaa asiassa ratkaisun. Asianosaiset voivat tehdä sovinnon missä vaiheessa riita-asian käsittelyä tahansa.

EXT. KAUPUNGILLA, ILTA

Hämyisää iltakuvaa kaupungilta, ei välttämättä selkeitä hahmoja.

KERTOJA

Kalle ja hänen vaimonsa Minna ovat viettämässä iltaa kaupungilla. Ilta on kaunis ja ihmisiä on paljon liikkeellä.

Tuntematon mieshenkilö alkaa haastaa riitaa Kallen kanssa ja he päätyvätkin vaihtamaan nyrkiniskuja. Minna soittaa hätänumeroon ja tuntematon mieshenkilö pakenee paikalta.

EXT. POLIISIASEMASTA, POLIISIAUTOSTA, AAMU, TEKSTI "ESITUTKINTA"

KERTOJA

Seuraavana aamuna Kalle menee poliisiasemalle tekemään rikosilmoituksen. Kallen tekemän rikosilmoituksen pohjalta alkaa esitutkinta. Esitutkinnassa pyritään selvittämään tapahtunut rikos ja sen asianosaiset sekä keräämään todistusaineistoa mahdollista syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Lisäksi pyritään selvittämään rikoksella aiheutettu vahinko, sillä saavutettu hyöty sekä asianomistajan vaatimukset. Esitutkinnassa poliisi kuulustelee epäillyn rikoksen osapuolia ja mahdollisia silminnäkijöitä.

Epäillyllä ei ole totuudessa pysymisvelvollisuutta ja hänellä on oikeus vaieta. Esitutkinta tulee suorittaa ilman aiheetonta viivytystä ja esitutkintavaiheessa on otettava huomioon todisteet, jotka puhuvat epäiltyä vastaan sekä hänen puolestaan.

Syyttömyysolettaman mukaan epäiltyä on kohdeltava tutkinnassa syyttömänä. Esitutkinnan jälkeen tehdään kertyneestä materiaalista esitutkintapöytäkirja. Sen jälkeen asia siirtyy viralliselle syyttäjälle syyteharkintaa varten, mikäli rikos on tapahtunut.

EXT. SYYTTÄJÄNVIRASTO, PÄIVÄ, TEKSTI "SYYTEHARKINTA"

KERTOJA

Syyttäjä päättää poliisin suorittaman esitutkinnan ja siitä kertyneen aineiston perusteella, onko asiassa

nostettava syyte vai ei. Syyttäjän on toimittava objektiivisesti ja pyrittävä selvittämään totuus. Jos syytekynnys ei ylity, syyttäjä tekee syyttämättäjättämispäätöksen.

Kun on todennäköisiä syitä epäillä epäiltyä rikoksesta, on syyttäjän nostettava syyte. Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava nostaako hän syytteen vai ei. Alle 18-vuotiaan tekemissä rikoksissa voidaan syyte jättää nostamatta, jos teosta olisi odotettavissa sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Lisäksi syyttäjän tulee katsoa rikoksen johtuneen pikemminkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä vastaan. Jokaisella syyttäjällä on itsenäinen syyteharkintavalta, eikä kenelläkään ulkopuolisella taholla ole mahdollista vaikuttaa tähän.

INT. OIKEUSTALO, ISTUNTOSALI, TEKSTI "OIKEUDENKÄYNTI"

KERTOJA

Oikeudenkäyntivaihe alkaa alimmasta oikeusasteesta eli käräjäoikeudesta. Pelkkä syytetyn tunnustus ei riitä tuomitsemiseen, vaan mahdollinen syyllisyys on aina selvitettävä tuomioistuimessa. Syyttäjällä on todistustaakka eli hänen täytyy näyttää, että syytetty on todisteiden mukaan syyllinen. Tärkeä periaate rikosprosessissa on, että epäselvissä tapauksissa asia ratkaistaan vastaajan hyväksi. Rikoksesta voidaan tuomita vain, jos teko on säädetty laissa rangaistavaksi. Tätä periaatetta kutsutaan laillisuusperiaatteeksi. Käräjäoikeuden tuomiosta voi valittaa hovioikeuteen ja hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen, mikäli saa valitusluvan.

INT. OIKEUSTALO, ISTUNTOSALI, TEKSTI "HENKILÖT OIKEUDENKÄYNNISSÄ"

Henkilöt istuvat istuntosalissa oikeilla paikoillaan. Kerrottaessa henkilöstä kamera zoomaa henkilöön.

KERTOJA

Tuomari johtaa riita- ja rikosprosessia oikeudessa sekä pitää järjestystä yllä oikeudenistunnossa. Tuomarin tulee olla Suomen kansalainen, yli 18-vuotias ja esteetön käsiteltävässä tapauksessa eli hän ei esimerkiksi saa käsitellä asiaa, jossa asianosaisena on hänen lähisukulaisensa. Koulutukseltaan tuomari on oikeustieteen kandidaatti tai maisteri. Laajoissa riita-asioissa tai törkeissä rikosasioissa käräjäoikeuden kokoonpanoon voi kuulua kolme tuomaria.

Käräjäsiihteeri pitää istunnossa pöytäkirjaa oikeudenkäynnissä käydystä keskustelusta ja päätöksistä. Hän hoitaa asianosaisten, todistajien, tulkin, mahdollisten lautamiesten ynnä muiden tilaamisen oikeudenistuntoon, hoitaa todistelun äänittämisen sekä kirjoittaa pöytäkirjasta lopullisen version.

Todistaja kutsutaan oikeuteen, jotta hän voisi kertoa omat havaintonsa asiasta sekä auttaa muutenkin tapauksen selvittämisessä. Todistajan on aina puhuttava totta. Asianosaisen ollessa lähisukulainen on todistajalla oikeus kieltäytyä todistamasta häntä vastaan, mutta kutsua on aina noudatettava. Todistajalla on oikeus korvaukseen oikeudenkäyntiin saapumisesta. Hän voi saada korvauksia matkakuluista, ansionmenetyksestä sekä päivärahaa.

Virallinen syyttäjä on erityinen viranomainen, joka kuuluu rikosprosessiin. Jos esitutkinnassa on karttunut riittävästi syyllisyyteen viittaavia todennäköisiä syitä

eli esimerkiksi todisteita, tulee syyttäjän suorittaa syyteharkinta. Virallisella syyttäjällä on syytepakko, joka tarkoittaa sitä, että syyte on nostettava virkavastuun nojalla, jos on todennäköisiä syitä epäillä epäillyn syyllistyneen tekoon. Jokainen tapaus käsitellään yksittäistapauksena eli arvioidaan onko rikos tapahtunut, kuka sen on tehnyt ja onko rikoksesta riittävästi todisteita. Oikeudenistunnossa syyttäjä muun muassa esittää rangaistusvaatimuksen lyhyine perusteluineen, kertoo mitä kyseisessä rikoksessa on tapahtunut ja esittää todisteet.

Laista ei löydy selvää määritelmää **asianomistajalle** mutta yleiskielessä se tarkoittaa rikoksen uhria. Jotkut rikokset ovat asianomistajarikoksia eli syyttäjä ei voi nostaa syytettä ellei asianomistaja vaadi rangaistusta. Pääsääntöisesti voidaan sanoa, että jos asianomistaja esittää korvausvaatimuksen asiasta esimerkiksi esitutkinnassa, tulee syyttäjän rikosasian yhteydessä ajaa myös asianomistajan korvausvaatimuksia viran puolesta. Ainoastaan niissä tapauksissa syyttäjä voi kieltäytyä ajamasta asianomistajan korvausvaatimuksia, joissa asianomistajan korvausvaatimus on ilmeisen perusteeton tai se haittaisi olennaisesti syyttäjän työtä. Asianomistajalla on totuudessapysymisvelvollisuus eli hänen on kerrottava totuus, kun hän lausuu asiasta jotain tai vastaa hänelle esitettyihin kysymyksiin.

Kun syyttäjä nostaa syytteen esitutkinnassa ilmenneiden seikkojen johdosta, rikoksesta epäillystä tulee **syytetty eli vastaaja**. Syyttömyysolettama tarkoittaa sitä, että vastaajaa on pidettävä syyttömänä kunnes toisin todistetaan. Ainoastaan vastaajan tunnustus ei riitä yksinään tuomitsemaan vastaajaa rikoksesta, varsinkaan

isoissa rikosjutuissa. Jos näyttö ei riitä ja asia jää joiltakin osin epäselväksi, tapaus on ratkaistava vastaajan hyväksi. Rikosjutun vastaajalla ei ole totuudessapysymisvelvollisuutta eli hänen ei tarvitse sanoa asiasta mitään, eikä häntä rangaista mahdollisesta valehtelemisestä.

Lautamiehet ovat mukana oikeusprosessissa silloin, kun on kyse vakavista rikoksista kuten esimerkiksi törkeästä pahoinpitelystä, raiskauksesta tai tapon yrityksestä. Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet aina neljäksi vuodeksi kerrallaan kunnan asukkaista. Lautamiesten tulee olla Suomen kansalaisia sekä heidän tulee olla yli 25-vuotiaita mutta alle 63-vuotiaita. Lautamiesten tulisi edustaa mahdollisimman hyvin kunnan ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaumaa. Jokaisella lautamiehellä on yksi ääni ja itsenäinen päätösvalta. Mikäli tuomari ja lautamiehet eivät pääse yksimielisyyteen tuomiosta, he äänestävät. Äänestystilanteen mennessä tasan vastaajalle edullisempi kanta voittaa.

Monissa oikeudenkäynneissä kansalaisella on tarvetta käyttää **oikeudellista avustajaa**. Kansalaisella on mahdollisuus saada avukseen oikeudellista asiaa varten avustaja kokonaan tai osittain valtion varoista. Oikeusapua on mahdollista saada kaikkiin oikeudellisiin asioihin. Kun on kyse vakavasta väkivaltarikoksen tai seksuaalirikoksen uhrista, henkilö voi saada oikeudenkäyntiavustajan tuloistaan riippumatta valtion varoista maksettuna. Yritykset ja yhteisöt eivät voi saada oikeusapua.

Asianosaisella on oikeus käyttää osaamaansa kieltä kaikissa tilanteissa, joissa selvitetään häneen liittyvää

asiaa. Tämä koskee niin poliisikuulusteluja kuin oikeudenkäyntiäkin. Viranomaisen tulee huolehtia **tulkin** hankinnasta.

INT. OIKEUSTALO, ISTUNTOSALI, TEKSTI "RANGAISTUKSET"

Ehdollinen vankeus tarkoittaa sitä, että tuomioistuimien toteaa, että tekijä on syyllistynyt rikokseen mutta konkreettinen vankeusrangaistus jää riippumaan hänen tulevasta käytöksestään. Rikokseen syyllistyneelle määrätään koeaika, jonka aikana hän ei saa syyllistyä rikoksiin. Jos hän ei syyllisty koeaikana rikoksiin, hän ei joudu vankilaan ja ehdollinen vankeusrangaistus raukeaa.

Ehdoton vankeusrangaistus voidaan määrätä elinkautisena tai määräaikaisena. Vain erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa alle 18-vuotias voidaan tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jos vankeusrangaistus on yli kaksi vuotta, se on aina ehdotonta.

Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa mutta sen sijaan hän on vahingonkorvausvastuussa. Jos rikoksentekijä on yli 15-vuotias mutta alle 18-vuotias hänen asiansa on käsiteltävä käräjäoikeudessa kiireellisenä. Alle 18-vuotiaille on erityinen nuorisorangaistus. Sen tarkoituksena on ehkäistä uusia rikoksia sekä edistää nuoren selviytymistä yhteiskunnassa.

INT. HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS, NEUVOTTELUHUONE, TEKSTI "RIKOSASIAN SOVITTELU"

Neuvotteluhuoneessa on kaksi ihmistä ja sovittelija, jossa käydään keskustelua.

KERTOJA

Rikosasian sovittelu on maksuton palvelu, jossa puolueettoman sovittelijan avulla epäilty ja uhri voivat kohdata toisensa. Sovittelussa pyritään löytämään molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Sovittelu edellyttää aina sekä uhrin että epäillyn suostumusta. Sovitteluun tyypillisesti soveltuvia rikoksia ovat varkaudet, vahingonteot ja pahoinpitelyt. Paikallinen sovittelutoimisto tekee päätöksen rikoksen ottamisesta sovitteluun. Jos rikoksen osapuolet pääsevät sopimukseen, sovittelija laatii siitä kirjallisen sopimuksen. Sovittelun päättyminen sopimukseen voi lievimmissä rikoksissa johtaa siihen, että asian käsittely oikeuslaitoksessa päättyy.

EXT. SALMISAARI, KOHTI OIKEUSTALOA

Minna tulee raitiovaunulla Salmisaareen ja suuntaa kohti oikeustaloa, kääntyy ympäri, mietiskelee ja kääntyy jälleen kohti oikeustaloa.

KERTOJA

Minna on mennyt Kallen kanssa naimisiin muutama vuosi sitten. Elämä ei olekaan ollut pelkkää ruusuilla tanssimista ja nyt Minna pohtii vaihtoehtojaan. Miten avioeroa haetaan? Miten prosessi etenee? Miten avioero vaikuttaa heidän yhteisiin lapsiin? Entä jos Kalle ei halua erota? Näiden ja lukuisten muiden kysymysten kanssa Minna suuntaa kohti oikeustaloa.

INT. KÄRÄJÄOIKEUS, ASIAKASPALVELU

Minna saapuu asiakaspalveluun sihteerin luo. Minnaa kuvataan selkäpuolelta ja hänen asentonsa on kysyvä. Sihtööri ja Minna alkavat keskustella avioeroprosessista, kuvataan sihteerin kasvoja.

TOIMISTOSIHTTEERI

Avioeroa voi hakea aviopuoliso yksin tai aviopuolisot yhdessä yhteisellä hakemuksella. Jos vain toinen puolisoista hakee avioeroa, tulee käräjäoikeuden toimittaa hakemus tiedoksi myös toiselle puolisolle. Tällöin tästä päivästä alkaa puolen vuoden harkinta-aika. Mikäli hakemus on aviopuolisoiden yhteinen, alkaa harkinta-aika sinä päivänä, kun käräjäoikeus vastaanottaa hakemuksen. Jos puolisot ovat asuneet todistettavasti ja yhtäjaksoisesti kaksi vuotta erillään, voivat he hakea avioeroa ilman harkinta-aikaa. Puolen vuoden harkinta-ajan jälkeen aviopuolisoiden tulee tehdä toisen vaiheen avioerohakemus saadakseen avioeron. Kumpi tahansa puoliso voi tehdä toisen vaiheen hakemuksen riippumatta siitä, kumpi oli tehnyt ensimmäisen hakemuksen. Mikäli toisen vaiheen hakemusta ei toimiteta käräjäoikeuteen vuoden kuluessa harkinta-ajan alkamisesta, avioero ei astu voimaan. Suomessa saadaksesi avioeron hakemusta ei tarvitse perustella. Jos hakemuksen on tehnyt vain toinen aviopuoliso, varaa käräjäoikeus toiselle puolisolle mahdollisuuden antaa asiassa lausuman, mutta käytännössä tämä ei vaikuta avioeron myöntämiseen. Avioeroasiaan voi liittää myös liitännäisvaatimuksia, joita ovat muun muassa lapsen huoltajuus- ja elatusasiat.

INT. ISTUNTOSALIN ULKOPUOLI

TEKSTI "KUN TULET SEURAAMAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN ISTUNTOA"

Kertojan tekstin aikana ruudussa on ensin kuva kännykästä, jonka päällä on rasti ja sen jälkeen kuvaa tapahtumista istuntosalin ulkopuolelta.

KERTOJA

Puhelimen tulee olla kokonaan kiinni, sillä jos se on vain äänettömällä, se voi häiritä äänen tallennusta. Kuvaaminen ja äänittäminen voi tapahtua vain puheenjohtajan eli käräjätuomarin luvalla. Tuomari kuuluttaa asianosaiset ja mahdollisen yleisön istuntosaliin, kun jutun käsittely alkaa. Päivän juttulista löytyy istuntosalien ovista sekä päivystävältä haastemieheltä. Kun käräjäoikeus harkitsee ratkaisua, tulee kaikkien muiden paitsi tuomarin ja sihteerin sekä mahdollisten lautamiesten poistua salista.